Informator
dla osób korzystających z nieodpłatnej pomocy prawnej i obywatelskiej

Opracowanie:
Stowarzyszenie „Na Rzecz Rozwoju Miasta i Gminy Debrzno”

MINISTERSTWO SPRAWIEDLIWOŚCI
www.ms.gov.pl

Zadanie publiczne pn. Bezpłatna pomoc prawna oraz obywatelska na co dzień dla każdego, realizowane w ramach prowadzenia jednego punktu nieodpłatnej pomocy prawnej oraz nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego na terenie miasta Debrzna w 2019 roku na zasadach, o których mowa w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 roku o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej (Dz.U.2017.2030 ze zm.) oraz ustawie z dnia 15 czerwca 2018 roku o zmianie ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2018.1467) jest finansowane z budżetu państwa z części będącej w dyspozycji wojewodów przez udzielenie dotacji celowej Starostwu Powiatowemu w Człuchowie.

System prawa w Polce jest skomplikowany, na co wpływa duża liczba obowiązujących aktów prawnych, ich zawiła treść oraz brak przejrzystości w odniesieniu do stosowania przepisów. Postępującej jurysdykcji życia społecznego nie da się zatrzymać, a regulacji prawnych będzie coraz więcej.

Przepisy są coraz bardziej skomplikowane, wymagają fachowej pomocy w zrozumieniu i interpretacji. Niski stan świadomości prawnej i nieznajomość prawa wśród obywateli jest faktem. Jeśli zatem obywatele nie rozumieją prawa i nie potrafią z niego korzystać w zakresie rozwiązywania swoich problemów, nie mogą czuć się bezpiecznie. Wówczas bardzo ważnym narzędziem jest nieodpłatne poradnictwo prawne i obywatelskie.

Niniejsza publikacja zmierza do zwiększenia świadomości prawnej społeczeństwa, dotyczącej w szczególności upowszechnienia wiedzy o:

- prawach i obowiązkach obywatelskich,
- działalności krajowych i międzynarodowych organów ochrony prawnej,
- mediacji oraz sposobach polubownego rozwiązywania sporów
- możliwościach udziału obywateli w konsultacjach publicznych oraz procesie stanowienia prawa,
- dostępie do nieodpłatnej pomocy prawnej i nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego.

Zachęcamy do lektury !!!

Opracowanie merytoryczne – mgr Magdalena Graba, pracownik Stowarzyszenia „Na Rzecz Rozwoju Miasta i Gminy Debrzno", absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego oraz mediator sądowy.

Egzemplarz bezpłatny, Nie do sprzedaży.
Wszelkie prawa zastrzeżone.

Osoby zainteresowane poradą zapraszamy do **Punktu Nieodpłatnej Pomocy Prawnej oraz Nieodpłatnego Poradnictwa Obywatelskiego**.

Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Miasta i Gminy Debrzno
Ośrodek/Inkubator Przedsiębiorczości
ul. Ogrodowa 26, 77-310 Debrzno
tel. 59 833 57 50
fax 59 833 71 79
stowdeb@pro.onet.pl

Spis treści

1. Rodzina 2
   1.1 Ustanie małżeństwa 2
   1.2 Majątek małżonków 11
   1.3 Alimenty 13
2. Dziedziczenie 22
   2.1 Ustawowe 22
   2.2 Zachowek 26
3. Eksmisja 29
4. Zasiedzenie 36
5. Zasiłek i dodatek pielęgnacyjny 38
6. Zasiłek opiekuńczy 42
7. Zasiłek rehabilitacyjny 45
8. Fundusz alimentacyjny 49
9. Renta rodzinna 53
10. Renta z tytułu niezdolności do pracy 57
11. Renta socjalna 61
12. Ubezwłasnowolnienie 64

1. Rodzina

1.1 Ustanie małżeństwa

Małżeństwo

Małżeństwo – zatwierdzony prawnie i/lub społecznie związek dwóch osób, najczęściej mężczyzny i kobiety, regulowany zasadami, obyczajami, przekonaniami i postawami wyznaczającymi prawa i obowiązki małżonków oraz status ich ewentualnego potomstwa.

Małżeństwo jest zazwyczaj potwierdzone ślubem, uznającym jego strony za małżonków oraz niesie z sobą skutki prawne określone prawem małżeńskim.

Małżeństwo jest najbardziej intymną wspólnotą życia mężczyzny i kobiety, gdyż dotyka w zasadzie wszystkich aspektów ich codziennej egzystencji. Z punktu widzenia prawa, zawarty związek małżeński może ustać przez śmierć jednego z małżonków, przez rozwód albo przez unieważnienie. Zarówno rozwód jak i separacja jest pewnego rodzaju końcem wspólnego życia. Czasem pomocą w tych przypadkach może być terapia, pomoc mediatorów lub orzeczenie separacji. Niestety w niektórych sytuacjach konieczna jest jednak ingerencja sądu.

Sposoby rozwiązania małżeństwa

- separacja
- rozwód

SEPARACJA – przesłanki i skutki prawne

Instytucja separacji małżonków uregulowana została w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym w art. od 61.1 do art. 61.6.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa przesłanką orzeczenia separacji jest zupełny rozkład pożycia małżonków tj. brak więzi emocjonalnej, fizycznej i gospodarczej. Orzeczenia separacji może żądać każdy z małżonków z tym, że nie można zostać ona orzeczona, jeżeli na jej skutek miałoby ucierpieć dobro małoletnich wspólnych dzieci małżonków lub gdy z innych względów orzeczenie separacji byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Należy mieć na uwadze, że jeżeli jeden z małżonków żąda orzeczenia separacji, a drugi orzeczenia rozwodu, to sąd orzeknie rozwód, jeżeli żądanie w tym zakresie będzie uzasadnione. Natomiast jeżeli w sytuacji takiej orzeczenie rozwodu nie jest dopuszczalne, ale orzeczenie separacji jest uzasadnione, to sąd orzeka separację.

Separacja: kiedy może zostać orzeczona?

Do orzeczenia rozwodu sąd musi ustalić, że między małżonkami nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia małżeńskiego. Przesłanki separacji są łagodniejsze. Do jej orzeczenia wystarczy stwierdzenie, że nastąpił zupełny rozkład pożycia małżeńskiego - nie musi on natomiast być trwały. Sąd może zatem orzec separację, mimo iż rozsądnie można się jeszcze spodziewać, że małżonkowie powrócą do wspólnego pożycia (takie ustalenie stoi natomiast na przeszkodzie do orzeczenia rozwodu). Jest tak dlatego, że jednym z celów separacji jest danie małżonkom możliwości przemyślenia sytuacji i ewentualnego powrotu.

Jeżeli występuje zupełny rozkład pożycia, to każdy z małżonków może żądać, aby sąd orzekł separację.

Jednakże mimo zupełności rozkładu pożycia małżeńskiego, separacja nie może być orzeczona, jeżeli:

- wskutek niej miałoby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków; chodzi tu o ustalenie, czy w razie orzeczenia separacji dobro wspólnego małoletniego dziecka ucierpi w większym stopniu, niż gdyby separacja nie została orzeczona;
- z innych względów orzeczenie separacji byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Kiedy występuje zupełny rozkład pożycia małżeńskiego?

Pożycie małżeńskie przejawia się we wspólnocie duchowej, fizycznej i gospodarczej.

Rozkład pożycia małżeńskiego jest zupełny, gdy nie istnieje między małżonkami żadna z tych więzi. Zdarza się jednak, że zupełny rozkład już nastąpił, mimo iż istnieją między małżonkami elementy wspólnoty gospodarczej - chodzi tu w szczególności o sprawy wspólnego zamieszkiwania. Brak już takiego wyjątku przy więzach fizycznych i duchowych. Nawet sporadyczne stosunki fizyczne między małżonkami z reguły wskazują, że rozkład pożycia nie jest jeszcze zupełny.

Okres ochronny dla lokatora z nakazem eksmisji

Wyroków sądowych nakazujących eksmisję nie wykonuje się w okresie od 1 listopada do 31 marca roku następnego włącznie, jeżeli osobie eksmitowanej nie wskazano lokalu, do którego ma nastąpić przekwaterowanie.

Nie dotyczy to jednak wyroków:

- w których powodem eksmisji jest stosowanie przemocy w rodzinie lub wykraczanie w sposób rażący lub uporczywy przeciwko porządkowi

domowemu, albo niewłaściwe zachowanie czyniące uciążliwym korzystanie z innych lokali w budynku;
- gdy zajęcie lokalu nastąpiło bez tytułu prawnego.

Separacja: kiedy sąd nie wyda orzeczenia?

Nie każda para małżonków, która wystąpi do sądu o orzeczenie separacji, rzeczywiście będzie mogła je otrzymać. Przede wszystkim pod uwagę brane jest dobro małoletnich dzieci danej pary: jeżeli separacja rodziców w jakiś sposób mogłaby im zaszkodzić, sąd nie wyda wyroku zezwalającego na nią.

Inną sytuacją, gdzie udzielenie separacji jest niemożliwe, jest ta, gdy byłoby to niezgodne z zasadami współżycia społecznego. Jednoznacznie określić, czym zasady te są, po prostu się nie da – nawet w różnych regulacjach prawnych reguły współżycia społecznego nie są jednoznacznie zdefiniowane.

Ogólnie przyjmuje się, że zasady te to minimum powszechnie uznawanych zasad poprawności i uczciwości w różnych kontaktach z innymi ludźmi. Jako przykład sytuacji, gdzie separacji nie można orzec ze względu na niezgodność z zasadami życia społecznego, można podać stan, gdy jeden z małżonków jest ciężko chory i wymaga opieki.

Co w sytuacji braku uprawnienia do pomieszczenia tymczasowego?

Osoby, którym nie przysługuje prawo do pomieszczenia tymczasowego, mogą zostać eksmitowane przez komornika bezpośrednio do noclegowni, schroniska lub innej placówki zapewniającej miejsca noclegowe, wskazanej na wniosek komornika przez gminę.

Separacja: ile kosztuje?

Koszty związane z udzieleniem separacji ponoszą sami małżonkowie. W sytuacji, kiedy składają oni wniosek o separację – czyli gdy chcą jej oni oboje i nie mają małoletnich dzieci – są zobowiązani zapłacić kwotę w wysokości 100 złotych. Wtedy zaś, kiedy wnoszony jest pozew o separację i potem toczy się odpowiednia rozprawa, jej koszt wynosi 600 zł.

Gdzie złożyć pozew o separację?

Pozew o separację należy wnieść do sądu okręgowego właściwego ze względu na ostatnie wspólne zamieszkanie małżonków, jeżeli choć jedno z nich jeszcze stale w danym okręgu przebywa. Jeżeli natomiast każdy z małżonków mieszka w innym miejscu, wówczas właściwy będzie sąd okręgowy miejsca zamieszkania strony pozwanej, czyli osoby, przeciwko której współmałżonek wystąpił z pozwem. Gdyby nie udało się ustalić miejsca zamieszkania strony pozwanej, wtedy właściwy jest sąd okręgowy miejsca zamieszkania powoda, czyli osoby, która wystąpiła z pozwem.

Separacja: jakie są jej skutki?

Orzeczenie separacji skutkuje uchyleniem wspólnoty małżeńskiej. Po niej małżonkowie nie mają obowiązku wspólnego pożycia, tracą oni wspólność majątkową. Zmianom ulega również dziedziczenie w przypadku śmierci któregoś z partnerów – w trakcie separacji ustaje dziedziczenie ustawowe, przepada również prawo do zachowku.

Jeszcze w trakcie rozprawy – o ile małżonkowie takowe mają – dochodzi do rozstrzygnięcia podziału władzy rodzicielskiej, ustalane jest również to, jak małżonkowie będą się dzielić kosztami opieki nad dzieckiem. W sytuacji, kiedy małżonkowie po separacji mają mieszkać wspólnie, sąd ustala także zasady tego, w jaki sposób będzie to się odbywać.

Podkreślić tutaj należy, że choć separacja zmienia bardzo wiele, to jednak pewne aspekty życia wciąż pozostają po niej niezmienione. Otóż zgodnie z panującymi przepisami w sytuacji, kiedy względy słuszności (które również, podobnie jak zasady współżycia społecznego, są niesprecyzowane) będą tego wymagały, w trakcie separacji małżonkowie są zobowiązani do udzielania sobie pomocy.

Separacja: jak się z niej wycofać?

Kiedy w trakcie separacji małżonkowie stwierdzą, że nadal jednak chcą być w związku, możliwe jest jej cofnięcie. Podobnie jak jej udzielenie, tak i zniesienie odbywa się drogą sądową. Zniesienie separacji możliwe jest wtedy, kiedy do sądu okręgowego zostanie złożone zgodne żądanie tego przez oboje małżonków.

ROZWÓD – przesłanki i skutki prawne

Kiedy możemy starać się o rozwód?

Rozwód oznacza, iż rozerwany został węzeł (związek) małżeński, którym do tej pory małżonkowie byli związani i małżeństwo przestaje istnieć. Rozwód jest najpopularniejszą formą ustania małżeństwa w trybie orzeczenia sądowego wydanego w postaci wyroku po uprzednim przeprowadzeniu postępowania w sprawie o rozwód. Z chwilą wydania i uprawomocnienia się wyroku sądu, ustaje uprzednio zawarty związek małżeński. Orzeczenie sądu powodujące ustanie małżeństwa jest ostatnim z elementów całego postępowania rozwodowego.

Możliwość orzeczenia rozwodu istnieje wyłącznie przy spełnieniu kumulatywnie (łącznie) dwóch przesłanek rozwodowych w postaci trwałego i zupełnego rozkładu pożycia. Musi więc nastąpić rozerwanie pomiędzy małżonkami więzi emocjonalnej (psychicznej, duchowej), fizycznej i gospodarczej (czy wspólnie prowadzą dom, gotują itd.). Rozkład pożycia małżeńskiego jest trwały, gdy oparta na doświadczeniu życiowym ocena prowadzi do wniosku, że w danych okolicznościach sprawy, powrót małżonków do wspólnego pożycia jest niemożliwy.

Kiedy sąd może odmówić rozwodu?

Sąd może odmówić orzeczenia rozwodu w następujących sytuacjach:

- Troska o dobro małoletnich dzieci

Sąd bada, czy wskutek rozstania małżonków, miałoby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci, tj. do ukończenia 18. roku życia. Chodzi tu o jego interesy osobiste, uczucia, sytuację materialną czy też o możliwości zapewnienia mu prawidłowego w danych warunkach rozwoju fizycznego i duchowego.

- Zasady współżycia społecznego

Żaden z obowiązujących przepisów nie definiuje, czym są zasady współżycia społecznego. Przyjmuje się, że są to reguły przyzwoitego, obyczajnego i moralnego postępowania. Chodzi o ocenę, czy rozwód będzie skutkował wielką krzywdą dla strony niewinnej rozpadu małżeństwa.

- Rozwodu żąda wyłącznie winny rozkładowi pożycia małżonek

Brak zgody na rozwód małżonka niewinnego rozpadowi małżeństwa nie wyklucza orzeczenia takiego rozwodu przez sąd. Jest to możliwe w sytuacji, gdy sprzeciw takiej osoby jest w danych okolicznościach sprzeczny z zasadami współżycia społecznego, czyli regułami przyzwoitego postępowania. Odmowa zgody na rozwód jest traktowana jako sprzeczna z zasadami współżycia społecznego nie tylko wtedy, jeżeli jej motywy z moralnego punktu widzenia zasługują na potępienie, ale także wtedy, gdy nie ma podstaw do przyjęcia, że orzeczenie rozwodu może wywołać niepożądane skutki społeczno-wychowawcze w zakresie stosunków rodzinnych. Sąd Najwyższy w jednym ze swych orzeczeń wskazał, że kiedy małżonek niewinny kieruje się motywami zasługującymi na potępienie z punktu widzenia moralnego, w szczególności, jeżeli istnieje podstawa do ustalenia, że małżonek niewinny odmawia zgody na rozwód wyłącznie w zamiarze szykany albo dla zemsty lub z nienawiści do małżonka winnego, uznanie odmowy za sprzeczną z zasadami współżycia społecznego nie budzi wątpliwości (uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z dnia 16.03.1968 r., III CZP 70/66, OSN 1968, poz. 77).

Na czym polega orzeczenie o winie rozkładu pożycia?

Małżeństwo może być rozwiązane: bez orzekania o winie którejkolwiek ze stron, z wyłącznej winy jednej ze stron, za obopólną winą małżonków. Zasadą jest, że sąd w wyroku rozwodowym obowiązany jest ustalić, czy i który z małżonków ponosi winę za rozkład pożycia. Tylko na zgodny wniosek stron musi od tego odstąpić. Wina rozkładu pożycia pozostaje w związku z naruszeniem obowiązków wynikających z przepisów prawa, jak i zasad współżycia społecznego. W tym zakresie brane są pod uwagę przypadki naruszenia obowiązku wzajemnej pomocy i wierności względem małżonka oraz naruszenie obowiązków względem dzieci i innych osób bliskich małżonkom. Orzeczenie o winie może być spowodowane także alkoholizmem lub narkomanią jednego z małżonków lub przemocą, jaką stosuje wobec współmałżonka czy dzieci. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na stanowisko Sądu Najwyższego, który wskazał, że małżonek dopuszczający się cudzołóstwa nie wywołuje tym samym rozkładu pożycia małżeńskiego – o ile poprzednio rozkład ten nastąpił

już z innych przyczyn, a zwłaszcza w wyniku zachowania się drugiego małżonka. Nie można bowiem domagać się, aby małżonek opuszczony przez współmałżonka nie miał możliwości rozpoczęcia „normalnego życia" przed uzyskaniem wyroku rozwodowego.

Do przypisania małżonkowi winy nie jest wymagane, aby jego zamiarem było spowodowanie rozpadu pożycia. Trzeba jednak pamiętać, że gdy wnosimy o rozwód z orzekaniem o winie, tę winę musimy udowodnić (trzeba powołać świadków, przedstawić dokumenty np. obdukcje, notatki policyjne) – czyli przedstawić dowody potwierdzające fakty, o których mówimy w sądzie. W przypadku przemocy w rodzinie, jeśli wcześniej prowadzona była sprawa karna o znęcanie się nad rodziną wobec współmałżonka, któremu zarzucamy winę w procesie rozwodowym, i sprawa ta zakończyła się skazaniem za popełnione czyny, to wyrok taki należy przedstawić w sądzie na sprawie rozwodowej. Małżonek, który zgodził się na rozwód bez orzekania o winie, może zmienić zdanie i zadać orzeczenia go z wyłącznej winy drugiego małżonka, i to nie tylko w I instancji, ale także w trakcie postępowania apelacyjnego.

Czy można domagać się alimentów od byłego współmałżonka?

Z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia o rozwodzie, wygasa obowiązek alimentacyjny względem małżonka, który został uznany za wyłącznie winnego rozpadu pożycia. W tej sytuacji małżonkowi uznanemu za wyłącznie winnego rozpadu pożycia nie przysługuje roszczenie alimentacyjne wobec byłego współmałżonka. Obowiązek alimentacyjny istnieje między rozwiedzionymi małżonkami, jeżeli żadne z nich nie ponosi winy rozkładu pożycia, jeżeli sąd zaniechał orzekania o winie albo też, jeżeli orzeczono rozwód z winy obojga małżonków. Obowiązek taki istnieje również w przypadku unieważnienia małżeństwa. Przesłanką obowiązku alimentacyjnego jest stan niedostatku małżonka uprawnionego. Stan niedostatku musi zaistnieć w chwili orzeczenia rozwodu i oznacza, że małżonek nie jest w stanie zaspokoić swoich usprawiedliwionych potrzeb w całości lub w części. Przyczyną może być m.in. brak możliwości podjęcia pracy zarobkowej przez byłego współmałżonka, brak kwalifikacji zawodowych czy też znaczne pogorszenie się stanu zdrowia uprawnionego. W takich przypadkach małżonek, w stosunku do którego zostało skierowane żądanie płacenia alimentów, obowiązany jest dostarczyć rozwiedzionemu małżonkowi środków utrzymania w zakresie odpowiadającym usprawiedliwionym potrzebom uprawnionego oraz jego możliwościom majątkowym i zarobkowym. Jeżeli jedno z małżonków zostanie uznane za wyłącznie winnego rozkładu pożycia, a rozwód pociąga za sobą istotne pogorszenie sytuacji materialnej małżonka niewinnego, sąd na jego żądanie może orzec o obowiązku alimentacyjnym małżonka wyłącznie winnego, chociażby uprawniony nie znajdował się w niedostatku. W tym przypadku małżonek niewinny nie musi pozostawać w niedostatku. Obowiązek alimentacyjny między rozwiezionymi małżonkami wygasa w szczególności w razie śmierci małżonka uprawnionego lub zobowiązanego. Obowiązek ten wygasa także w razie zawarcia przez małżonka uprawnionego nowego związku małżeńskiego. Jeżeli zobowiązanym do alimentacji jest małżonek, który nie został uznany za winnego rozkładu pożycia, obowiązek

alimentacyjny wygasa z upływem 5 lat od uprawomocnienia się wyroku rozwodowego, chyba że ze względu na wyjątkowe okoliczności sad, na skutek powództwa uprawnionego małżonka, przedłuży termin pięcioletni. Orzekając o przedłużeniu pięcioletniego terminu trwania obowiązku alimentacyjnego między byłymi małżonkami, sąd określa czas, na jaki ten termin zostaje przedłużony.

Jak wygląda postępowanie rozwodowe?

Pozew o rozwód składa się do sądu okręgowego. Właściwy miejscowo jest sąd okręgowy, na obszarze działania którego małżonkowie mieli ostatnie wspólne miejsce zamieszkania, a gdy żaden z nich już tam nie przebywa – sąd okręgowy właściwy dla miejsca zamieszkania strony pozwanej lub ostatecznie, w braku takiej podstawy, dla miejsca zamieszkania powoda. Sąd orzeka w składzie trzyosobowym: sędzia i dwóch ławników. Od wyroku sądu okręgowego można odwołać się do sądu apelacyjnego. Posiedzenia sądowe w sprawach rozwodowych odbywają się przy drzwiach zamkniętych, chyba że obie strony zażądają zgodnie publicznego rozpoznania sprawy, a sąd uzna, że jawność nie zagraża moralności. Pozew o orzeczenie rozwodu ma prawo zgłosić każdy z małżonków. Pozew należy złożyć w dwóch egzemplarzach, gdyż sąd musi go przesłać pozwanemu współmałżonkowi. Ten zaś ma prawo – najpóźniej do pierwszej rozprawy – do złożenia odpowiedzi na pozew.

W pozwie powinniśmy wskazać następujące informacje:

1. nazwę i adres sądu okręgowego, do którego jest skierowany,
2. imiona i nazwiska stron oraz ewentualnie dane ich pełnomocników procesowych,
3. określenie naszego żądania, czyli orzeczenia rozwodu bez orzekania o winie lub z wyłącznej winy współmałżonka,
4. sposób sprawowania opieki nad wspólnymi dziećmi (o ile je mamy),
5. wniosek o orzeczenie o alimentach dla siebie i/lub dla wspólnych dzieci,
6. ewentualnie – wniosek o podział majątku (sąd dokona podziału majątku, o ile nie spowoduje to nadmiernej zwłoki w postępowaniu),
7. podpisy stron lub pełnomocników,
8. załączniki.

W uzasadnieniu pozwu należy opisać, w jaki sposób doszło do rozkładu pożycia małżeńskiego, a także wskazać dowody, które będą to potwierdzały. Do pozwu należy załączyć odpisy aktów małżeństwa i urodzenia dzieci, zaświadczenia o zarobkach i inne dowody, które są konieczne w przypadku żądania orzeczenia rozwodu z wyłącznej winy współmałżonka (np. obdukcje wyroki w sprawach karnych, zaświadczenia o korzystaniu z pomocy psychologa).

Ile trwa sprawa rozwodowa?

Sprawa rozwodowa z orzekaniem o winie trwa dłużej. Jeśli udowodniona zostanie wina i sąd uzna współmałżonka wyłącznie winnym rozkładu pożycia, wtedy łatwiej będzie drugiemu współmałżonkowi uzyskać np. eksmisję z mieszkania lub będzie mógł żądać

alimentów nie tylko na dzieci, ale także na siebie. Trzeba jednak pamiętać, że gdy wnosimy o rozwód z orzekaniem o winie, tę winę musimy udowodnić (trzeba powołać świadków, przedstawić dokumenty np. obdukcje, notatki policyjne) – czyli przedstawić dowody potwierdzające fakty, o których mówimy w sądzie. Sprawa rozwodowa bez orzekania o winie trwa krócej niż z orzekaniem. W przypadku sprawy z orzekaniem o winie przesłuchuje się świadków, analizuje dokumenty – co zwykle zabiera więcej czasu. Sprawa rozwodowa trwa od kilku miesięcy, a w przypadku spraw skomplikowanych nawet do kilku lat. Nawet, gdy są trudności w ustaleniu miejsca pobytu pozwanego małżonka można rozpocząć sprawę, tylko w pozwie należy wystąpić o ustanowienie kuratora dla nieobecnego małżonka. Brak wiedzy o miejscu pobytu nie musi opóźniać chwili rozpoczęcia sprawy.

Ile kosztuje sprawa rozwodowa?

Koszty sprawy rozwodowej obejmują opłaty sądowe i koszty wynajęcia pełnomocnika procesowego (np. adwokata czy radcy prawnego, o ile decydujemy się na jego pomoc). Wpis stały wnoszony wraz z pozwem wynosi 600 zł. Wraz z pozwem o rozwód można wnieść wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych i przyznanie pomocy prawnej z urzędu. Należy w tym przypadku wypełnić specjalny formularz oświadczenia o swym stanie majątkowym. W trudnej sytuacji materialnej sąd może zwolnić z części kosztów lub nawet z całości kosztów. Koszty wynajęcia profesjonalnego pełnomocnika są zróżnicowane – zwykle jest to kwestia indywidualnego z nim ustalenia stawki. Oczywiście gdy sprawa jest bardzo skomplikowana stawka rośnie, a gdy mniej skomplikowana – usługa kosztuje mniej.

Jakie skutki prawne wywołuje orzeczenie rozwodu?

W wyniku orzeczenia rozwodu następuje rozwiązanie małżeństwa, przy czym skutek taki następuje z chwilą uprawomocnienia się wyroku sądu. Z tą chwilą:

- byli małżonkowie mogą wstąpić w nowe związki małżeńskie;
- między małżonkami ustaje ustawowa wspólność majątkowa, co umożliwia wystąpienie któregokolwiek z byłych małżonków z żądaniem podziału majątku wspólnego (chyba że stosunki majątkowe małżonków były ułożone w inny sposób, np. w małżeństwie istniała między nimi rozdzielność majątkowa);
- następuje wyłączenie dziedziczenia ustawowego (byli małżonkowie mogą dziedziczyć po sobie jedynie na podstawie testamentu);
- może powstać szczególny obowiązek alimentacyjny jednego z rozwiedzionych małżonków względem drugiego;
- może istnieć obowiązek alimentacyjny względem dzieci;
- możliwe jest oznaczenie sposobu korzystania ze wspólnego mieszkania małżonków;
- nastąpi uregulowanie kwestii władzy rodzicielskiej, gdyż sąd musi w wyroku rozwodowym rozstrzygnąć o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim

dzieckiem obojga małżonków (może przykładowo powierzyć wykonywanie władzy jednemu z rodziców, ograniczając jednocześnie władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka). W wyroku orzekającym rozwód sąd rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem obojga małżonków oraz orzeka, w jakiej wysokości każdy z małżonków obowiązany jest do ponoszenia kosztów utrzymania i wychowania dziecka.

1.2 Majątek małżonków

Majątek wspólny i osobisty małżonków

Z chwilą zawarcia małżeństwa powstaje między małżonkami z mocy ustawy wspólność majątkowa (wspólność ustawowa) obejmująca przedmioty majątkowe nabyte w czasie jej trwania przez oboje małżonków lub przez jednego z nich (majątek wspólny). Przedmioty majątkowe nieobjęte wspólnością ustawową należą do majątku osobistego każdego z małżonków. Tak stanowi kodeks rodzinny i opiekuńczy (w skrócie: kro).

Do majątku wspólnego należą w szczególności (art. 31 § 2 kro):

- pobrane wynagrodzenie za pracę i dochody z innej działalności zarobkowej każdego z małżonków;
- dochody z majątku wspólnego, jak również z majątku osobistego każdego z małżonków;
- środki zgromadzone na rachunku otwartego lub pracowniczego funduszu emerytalnego każdego z małżonków;
- kwoty składek zewidencjonowanych na subkoncie emerytalnym.

Z kolei do majątku osobistego każdego z małżonków należą (art. 33 kro):

- przedmioty majątkowe nabyte przed powstaniem wspólności ustawowej;
- przedmioty majątkowe nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę, chyba że spadkodawca lub darczyńca inaczej postanowił;
- prawa majątkowe wynikające ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom;
- przedmioty majątkowe służące wyłącznie do zaspokajania osobistych potrzeb jednego z małżonków;
- prawa niezbywalne, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie;
- przedmioty uzyskane z tytułu odszkodowania za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia albo z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; nie dotyczy to jednak renty należnej poszkodowanemu małżonkowi z powodu całkowitej lub częściowej utraty zdolności do pracy zarobkowej albo z powodu zwiększenia się jego potrzeb lub zmniejszenia widoków powodzenia na przyszłość;
- wierzytelności z tytułu wynagrodzenia za pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej jednego z małżonków;
- przedmioty majątkowe uzyskane z tytułu nagrody za osobiste osiągnięcia jednego z małżonków;
- prawa autorskie i prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej oraz inne prawa twórcy;
- przedmioty majątkowe nabyte w zamian za składniki majątku osobistego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

Przedmioty zwykłego urządzenia domowego służące do użytku obojga małżonków są objęte wspólnością ustawową także w wypadku, gdy zostały nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę, chyba że spadkodawca lub darczyńca inaczej postanowił.

Zgodnie z kodeksem rodzinnym i opiekuńczym każdy z małżonków jest uprawniony do współposiadania rzeczy wchodzących w skład majątku wspólnego oraz do korzystania z nich w takim zakresie, jaki daje się pogodzić ze współposiadaniem i korzystaniem z rzeczy przez drugiego małżonka. W czasie trwania wspólności ustawowej żaden z małżonków nie może żądać podziału majątku wspólnego. Nie może również rozporządzać ani zobowiązywać się do rozporządzania udziałem, który w razie ustania wspólności przypadnie mu w majątku wspólnym lub w poszczególnych przedmiotach należących do tego majątku.

Oboje małżonkowie są obowiązani współdziałać w zarządzie majątkiem wspólnym, w szczególności udzielać sobie wzajemnie informacji o stanie majątku wspólnego, o wykonywaniu zarządu majątkiem wspólnym i o zobowiązaniach obciążających majątek wspólny. Co do zasady każdy z małżonków może samodzielnie zarządzać majątkiem wspólnym. Przedmiotami majątkowymi służącymi małżonkowi do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności zarobkowej małżonek ten zarządza samodzielnie.

Małżonek może sprzeciwić się czynności zarządu majątkiem wspólnym zamierzonej przez drugiego małżonka, z wyjątkiem czynności w bieżących sprawach życia codziennego lub zmierzającej do zaspokojenia zwykłych potrzeb rodziny albo podejmowanej w ramach działalności zarobkowej. Sprzeciw jest skuteczny wobec osoby trzeciej, jeżeli mogła się z nim zapoznać przed dokonaniem czynności prawnej (np. przed zawarciem umowy kupna samochodu). Z ważnych powodów sąd może na żądanie jednego z małżonków pozbawić drugiego małżonka samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym. Z ważnych powodów każdy z małżonków może żądać, ażeby ustalenie udziałów w majątku wspólnym nastąpiło z uwzględnieniem stopnia, w którym każdy z nich przyczynił się do powstania tego majątku. Przy ocenie, w jakim stopniu każdy z małżonków przyczynił się do powstania majątku wspólnego, uwzględnia się także nakład osobistej pracy przy wychowaniu dzieci i we wspólnym gospodarstwie domowym.

Każdy z małżonków powinien zwrócić wydatki i nakłady poczynione z majątku wspólnego na jego majątek osobisty, z wyjątkiem wydatków i nakładów koniecznych na przedmioty majątkowe przynoszące dochód. Każdy z małżonków może także żądać zwrotu wydatków i nakładów, które poczynił ze swojego majątku osobistego na majątek wspólny. Nie można jednak żądać zwrotu wydatków i nakładów zużytych w celu zaspokojenia potrzeb rodziny, chyba że zwiększyły wartość majątku w chwili ustania wspólności. Zwrotu wydatków i nakładów dokonuje się przy podziale majątku wspólnego, jednakże sąd może nakazać wcześniejszy zwrot, jeżeli wymaga tego dobro rodziny.

1.3 Alimenty

Co to jest obowiązek alimentacyjny?

Obowiązek alimentacyjny polega na dostarczaniu środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania; obciąża krewnych w linii prostej (dziadkowie-rodzice-dzieci-wnuki) oraz rodzeństwo (brat-siostra). Pokrewieństwo oznacza istnienie stosunku opartego na pochodzeniu od wspólnego przodka. Rozróżnia się krewnych w linii wstępnej (ojciec, dziadek, pradziadek) i zstępnej (syn, wnuk, prawnuk). Pojęcie rodzeństwa obejmuje krewnych w linii bocznej (brat, siostra - także przyrodni), jeśli przynajmniej jedno z rodziców jest ich wspólnym przodkiem.

Obowiązek alimentacyjny istnieje również między małżonkami, w określonych sytuacjach także pomiędzy byłymi małżonkami, jak i również pomiędzy dzieckiem a mężem matki, dzieckiem a żoną ojca (czyli pomiędzy pasierbem a ojczymem/macochą), jeśli odpowiada to zasadom współżycia społecznego.

Ustawowe definicje pokrewieństwa i powinowactwa oraz wzajemne relacje w obrębie tych instytucji znajdują się w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym.

Czy jest jakaś kolejność osób zobowiązanych do alimentów?

Obowiązek alimentacyjny obciąża zstępnych przed wstępnymi, a wstępnych przed rodzeństwem; jeżeli jest kilku zstępnych lub wstępnych - obciąża bliższych stopniem przed dalszymi. Natomiast krewnych w tym samym stopniu obciąża obowiązek alimentacyjny w częściach odpowiadających ich możliwościom zarobkowym i majątkowym.

Z kolei obowiązek jednego małżonka do dostarczania środków utrzymania drugiemu małżonkowi po rozwiązaniu lub unieważnieniu małżeństwa albo po orzeczeniu separacji, wyprzedza obowiązek alimentacyjny krewnych tego małżonka.

Obowiązek utrzymania i wychowania dzieci ciąży przede wszystkim na ich rodzicach. Oznacza to, że jeżeli jedno z rodziców nie żyje, obowiązek ponoszenia w całości ciężarów związanych z utrzymaniem i wychowaniem dziecka spoczywa w zasadzie na drugim z rodziców. Dopiero gdy zostanie ustalone, że pozostałe przy życiu jedno z rodziców nie jest w stanie w całości lub w części sprostać swoim obowiązkom względem dziecka i z tego powodu dziecko mogłoby znaleźć się w niedostatku - w grę wchodzi subsydiarny obowiązek dalszych krewnych (np. dziadków).

Obowiązek alimentowania pasierba jak i ojczyma/macochy nie jest związany z kolejnością przewidzianą w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Dlatego też, jeżeli np. dziecko nie może otrzymać należnych alimentów od ojca/matki, obowiązek alimentacyjny ojczyma/macochy wyprzedzać będzie obowiązek alimentacyjny dziadków – jeśli obciążenie tym obowiązkiem ojczyma/macochy będzie odpowiadać zasadom współżycia społecznego. Z drugiej strony, jeżeli np. ojczym/macocha poszukująca(y) alimentów od pasierba ma własne dzieci, które mogą jej (jemu) zapewnić środki utrzymania, sąd może - zależnie od okoliczności i kierując się zasadami

współżycia społecznego, a zwłaszcza biorąc pod uwagę długość okresu wychowania pasierba przez macochę lub ojczyma oraz stan majątkowy pasierba w porównaniu ze stanem majątkowym dzieci - obciążyć pasierba częścią świadczeń alimentacyjnych albo też żądanie alimentów w stosunku do niego całkowicie oddalić.

Kto jest uprawniony do otrzymywania alimentów?

Poza przypadkami alimentów należnych dzieciom oraz w określonych sytuacjach, gdy chodzi o alimenty należne małżonkom i byłym małżonkom, uprawniony do świadczeń alimentacyjnych jest tylko ten, kto znajduje się w niedostatku.

Niedostatek oznacza stan, w którym - najogólniej rzecz biorąc - dana osoba nie może własnymi siłami zaspokoić swoich usprawiedliwionych potrzeb w całości lub w części; a usprawiedliwione potrzeby to takie, których zaspokojenie zapewni uprawnionemu normalne warunki bytowania, odpowiednie do jego stanu zdrowia i wieku.

Alimenty między małżonkami i byłymi małżonkami

W trakcie trwania małżeństwa małżonek może żądać od współmałżonka alimentów niezbędnych do swojego utrzymania. Przykładowo: w wyniku ustaleń małżonków, jeden z nich zajmuje się domem i dziećmi, a drugi pracuje. Po pewnym czasie małżonek, który zarabia, nie przekazuje środków na utrzymanie domu i rodziny drugiemu współmałżonkowi. Wtedy też współmałżonek, który nie otrzymuje pieniędzy na utrzymanie, może złożyć do sądu rodzinnego pozew o alimenty.

Kwestia alimentów względem byłych małżonków może zostać określona przez sąd zarówno w wyroku orzekającym rozwód bądź wyroku/postanowieniu orzekającym separację, jak i w odrębnym postępowaniu sądowym, jeśli po uprawomocnieniu się orzeczenia o rozwodzie/separacji zaistnieją przesłanki do zasądzenia alimentów.

Małżonek rozwiedziony/po orzeczeniu separacji, który nie został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia i który znajduje się w niedostatku, może żądać od drugiego małżonka dostarczania środków utrzymania w zakresie odpowiadającym usprawiedliwionym potrzebom uprawnionego oraz możliwościom zarobkowym i majątkowym zobowiązanego.

Natomiast jeżeli jeden z małżonków został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia, a rozwód/separacja pociąga za sobą istotne pogorszenie sytuacji materialnej małżonka niewinnego, sąd na żądanie małżonka niewinnego może orzec, że małżonek wyłącznie winny obowiązany jest przyczyniać się w odpowiednim zakresie do zaspokajania usprawiedliwionych potrzeb małżonka niewinnego, chociażby ten nie znajdował się w niedostatku.

Obowiązek dostarczania środków utrzymania małżonkowi rozwiedzionemu wygasa w razie zawarcia przez małżonka uprawnionego do alimentów, nowego małżeństwa.

Gdy zobowiązanym jest małżonek rozwiedziony, który nie został uznany za winnego rozkładu pożycia (w przypadku rozwodu bez orzekania o winie), obowiązek alimentacyjny wygasa także z upływem pięciu lat od orzeczenia rozwodu, chyba

że ze względu na wyjątkowe okoliczności sąd, na żądanie uprawnionego, przedłuży wymieniony termin pięcioletni. Pozew o przedłużenie obowiązku alimentacyjnego powinien zostać złożony przed upływem tego okresu. W przypadku orzeczenia separacji, brak jest powyższego pięcioletniego ograniczenia czasowego.

Alimenty na rzecz dzieci

Jeśli chodzi o obowiązek alimentacyjny rodziców wobec dzieci – to co do zasady rodzice są obowiązani do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie samodzielnie się utrzymać, chyba że dochody z majątku dziecka wystarczają na pokrycie kosztów jego utrzymania i wychowania.

Wszystkie dzieci, niezależnie od tego czy pochodzą ze związku małżeńskiego, czy ze związku pozamałżeńskiego mają takie same prawa do otrzymywania alimentów ze strony rodzica, który nie wywiązuje się należycie w kwestii jego utrzymania

Póki dziecko jest małoletnie, kwestia jest oczywista – rodzic ma obowiązek je utrzymywać (chyba że dochody z majątku dziecka wystarczają na pokrycie kosztów utrzymania i wychowania). Natomiast po uzyskaniu pełnoletności, prawo do alimentacji zależne jest od tego, czy dziecko jest już w stanie samodzielnie się utrzymać. Rodzice często wychodzą z błędnego założenia, że skoro dziecko jest już dorosłe, to nie trzeba płacić na nie alimentów - nic bardziej mylnego. Kodeks rodzinny i opiekuńczy nie wskazuje żadnej granicy wieku, po osiągnięciu którego dziecko bezwzględnie traci prawo do alimentów. Jeśli dziecko kontynuuje naukę, by zdobyć zawód, jeśli jest chore, niepełnosprawne – rodzice nadal mają obowiązek je utrzymywać. Nie oznacza to jednak, że dziecko ma prawo do alimentów tak długo, jak się uczy, np. do 30 roku życia – chodzi o etap edukacji pozwalający na zdobycie zawodu i usamodzielnienie się. Każdą sytuację sąd ocenia indywidualnie – jeśli np. kontynuowanie nauki jest „pozorne" – dorosłe dziecko co roku zmienia szkołę, żadnej nie kończy, nie uczęszcza na zajęcia – sąd będzie mógł alimenty uchylić.

Rodzice mogą uchylić się od świadczeń alimentacyjnych względem dziecka pełnoletniego, jeżeli są one połączone z nadmiernym dla nich uszczerbkiem lub jeżeli dziecko nie dokłada starań w celu uzyskania możności samodzielnego utrzymania się.

Alimenty od dziadków

Aby dziadkowie byli zobowiązani do alimentów na rzecz swoich wnuków, musi wystąpić sytuacja, w której osoba (wnuk) znajduje się w niedostatku, a ponadto nie posiada rodziców lub jego rodzice nie są w stanie sprostać obowiązkowi alimentacyjnemu na stałe bądź czasowo. Wtedy bowiem obowiązek alimentacyjny przechodzi z osób zobowiązanych w bliższej kolejności na osoby zobowiązane w dalszej kolejności, tj. z rodziców na dziadków.

Teoretycznie nie sposób wykluczyć obowiązku alimentacyjnego ciążącego nawet na pradziadkach i dalej.

Jeżeli więc np. rodzice dziecka nie są w stanie płacić alimentów z racji na brak majątku i dochodów, a dziecko przez to znajduje się w niedostatku, to dziecku służy roszczenie o alimenty skierowano przeciwko dziadkom. Podobnie w sytuacji, gdy z racji na przejściowe problemy finansowe rodzice nie są w stanie wykonywać obowiązku alimentacyjnego przez pewien okres (np. miesiąca), to o wykonanie tego obowiązku dziecko może zwrócić się do dziadków, pod warunkiem, że znajduje się ono w niedostatku.

Alimenty na rzecz rodzica

Niewiele osób zdaje sobie sprawę z tego, że dziecko też może być obciążone obowiązkiem alimentacyjnym względem własnych rodziców. Dotyczy to rzecz jasna dzieci pełnoletnich i mających możliwość samodzielnego utrzymania się. Konieczną przesłanką, aby rodzic mógł być uprawniony do takich alimentów, jest znajdowanie się przez niego w niedostatku. Rodzic musi znajdować się więc w stanie uniemożliwiającym zaspokojenie własnych podstawowych potrzeb życiowych.

Co jednak w sytuacji, gdy alimentów od dorosłego dziecka będzie domagał się rodzic, który nie uczestniczył w jego wychowaniu bądź nie uiszczał alimentów na dziecko? Sytuacja taka moralnie wydaje się wręcz niedorzeczna, lecz jest możliwa. Przepisy prawne dają jednak dziecku możliwość uchylenia się od alimentów w takiej sytuacji.

Podstawą uchylenia się od obowiązku alimentacyjnego względem rodziców jest sytuacja, w której żądanie rodzica jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Niewątpliwie sprzeczne z zasadami współżycia społecznego jest np. żądanie ojca o alimenty od dziecka, jeżeli ojciec ten w istocie nie interesował się losem dorastającego dziecka.

Jaka jest wysokość alimentów?

Przepisy prawa nie ustanawiają minimalnej i maksymalnej wysokości alimentów. Wysokość alimentów zależy zawsze od okoliczności danej sytuacji. Mają na to wpływ dwa czynniki – usprawiedliwione potrzeby osoby uprawnionej do alimentów oraz zarobkowe i majątkowe możliwości zobowiązanego do alimentów.

Powoduje to, że inna będzie wysokość np. alimentów od ojca na dziecko, jeżeli ojciec ten osiąga miesięczny dochód w kwocie 15 000 zł, a inna, gdy jego dochód kształtuje się na poziomie minimalnego wynagrodzenia za pracę, czyli około 1 500 zł. Możliwości majątkowe osoby zarabiającej lepiej są bowiem znacznie większe.

W orzecznictwie sądowym wykształciła się istotna zasada zwaną zasadą równej stopy życiowej. Zgodnie z tą zasadą dziecko ma prawo do życia na takim poziomie, jak jego rodzice. Oczywistym jest, że w wypadku alimentów przekłada się to bezpośrednio na ich wysokość.

W sytuacji z kolei, gdy np. dziecko uprawnione do alimentów zmaga się z problemami zdrowotnymi, które wymagają ponoszenia kosztów leczenia, to obiektywnie potrzeby te są większe. Powinno to dawać prawo do alimentów w wyższej wysokości.

Jak sąd ustala zakres świadczenia alimentacyjnego?

Zakres ten jest zależny od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych i majątkowych możliwości, przy czym majątkowe możliwości zobowiązanego nie oznaczają tylko i wyłącznie otrzymywanego w chwili orzekania o alimentach jego wynagrodzenia. Jeżeli pozwany nie pracuje – ale jest zdolny do pracy i może pracować, bądź też pracuje, ale wykazuje oficjalnie zarobki znacząco poniżej jego kwalifikacji i możliwości zawodowych - sąd ustala potencjalne możliwości zarobkowe pozwanego. Oznacza to, że sąd określa, ile pozwany mógłby zarobić, gdyby wykorzystywał w pełni swoje możliwość zarobkowe.

Wykonanie obowiązku alimentacyjnego względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie albo wobec osoby niepełnosprawnej może polegać w całości lub w części na osobistych staraniach o utrzymanie lub o wychowanie uprawnionego; w takim wypadku świadczenie alimentacyjne pozostałych zobowiązanych polega na pokrywaniu w całości lub w części kosztów utrzymania lub wychowania uprawnionego.

Na zakres świadczeń alimentacyjnych nie wpływają:

1. świadczenia z pomocy społecznej lub funduszu alimentacyjnego, o którym mowa w ustawie z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2016 r. poz. 169 i 195), podlegające zwrotowi przez zobowiązanego do alimentacji
2. świadczenia, wydatki i inne środki finansowe związane z umieszczeniem dziecka w pieczy zastępczej, o których mowa w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;
3. świadczenie wychowawcze – w ramach Programu Rodzina 500 Plus, o którym mowa w ustawie z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. poz. 195);
4. świadczenia rodzinne, o których mowa w ustawie z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 114, z późn. zm.).

Gdzie należy złożyć pozew o alimenty?

Pozew o alimenty należy złożyć w sądzie rejonowym właściwym dla zamieszkania uprawnionego do alimentów. Przy czym co istotne, nie jest ważne zameldowanie uprawnionego w danej miejscowości, ale jego faktycznie w niej zamieszkanie.

Natomiast w czasie trwania procesu o rozwód lub o separację, nie może być wszczęta przed sądem rejonowym odrębna sprawa o alimenty pomiędzy małżonkami albo pomiędzy nimi a ich wspólnymi małoletnimi dziećmi co do świadczeń za okres od wytoczenia powództwa o rozwód lub o separację. Pozew lub wniosek o zabezpieczenie w takiej sprawie sąd przekaże sądowi, w którym toczy się sprawa o rozwód lub o separację. Z kolei postępowanie w sprawie o alimenty wszczęte przed wytoczeniem powództwa o rozwód lub o separację, ulega z urzędu zawieszeniu

z chwilą wytoczenia powództwa o rozwód lub o separację co do świadczeń za okres od jego wytoczenia.

Jeżeli zaś któryś z małżonków złożył pozew o rozwód lub separację, to wówczas wszczęte wcześniej postępowanie w sprawie o alimenty pomiędzy małżonkami albo pomiędzy nimi a ich wspólnymi małoletnimi dziećmi przed sądem rejonowym ulega zawieszeniu i sąd rejonowy przekazuje akta sądowi okręgowemu, prowadzącemu sprawę o rozwód/separację. Gdy sprawa o rozwód lub separację jest już w toku – w tym postępowaniu należy zgłosić żądania alimentacyjne; nie należy składać osobno pozwu o alimenty do sądu rejonowego (sąd rejonowy i tak przekaże sprawę do rozpoznania sądowi okręgowemu, który rozpoznaje sprawę o rozwód/separację).

Co należy napisać w pozwie o alimenty?

Przede wszystkim w pozwie należy podać sąd właściwy, który ma rozpoznać sprawę, choć w przypadku podania niewłaściwego sądu, sprawa i tak zostanie przekazana sądowi właściwemu. Należy oznaczyć strony postępowania, czyli stronę powodową (czyli tą która domaga się alimentów) oraz stronę pozwaną (czyli tą od której domagamy się alimentów). Osoby małoletnie lub ubezwłasnowolnione są reprezentowane przez przedstawicieli ustawowych: rodziców, opiekunów lub kuratorów. Dalej musimy wskazać jakiej kwoty się domagamy. W pozwie alimentacyjnym należy wskazać kwotę ratalną, np. 500 zł miesięcznie, oraz ewentualnie kwotę globalną tytułem niezaspokojonych potrzeb uprawnionego z czasu przed wniesieniem powództwa o alimenty. Ważne jest też podanie tzw. wartości przedmiotu sporu. W sprawach alimentacyjnych określa się jako roczną kwotę żądanych alimentów. W naszym przypadku będzie to 500 zł x 12 (miesięcy)= 6000 zł.

W dalszej części uzasadniamy nasze żądanie. Przekładowo, należy podać, że uprawniony jest dzieckiem zobowiązanego, a także krótko opisać dlaczego żądamy kwoty takiej a nie innej. Należy również wskazać, że zobowiązany nie przekazywał wcale lub w kwocie niewystarczającej alimenty na rzecz uprawnionego. Ponadto podajemy nasze aktualne możliwości finansowe, czyli wynagrodzenie i inne źródła dochodu z których korzystamy. Poza tym należy wykazać wydatki związane nade wszystko z utrzymaniem osoby uprawnionej a w dalszej części związanych z utrzymaniem rodziny i siebie. Poza tym, należy także przedstawić w miarę możliwości, aktualne możliwości finansowe zobowiązanego, wskazać jego miejsce pracy, jakie rzeczy kosztowne posiada, np. samochód. Wskazane jest przedstawić sądowi swoje wydatki w formie faktur, potwierdzeń przelewów itp., przy czym należy pamiętać, że paragon fiskalny nie stanowi dla sądu wystarczającego dowodu poniesienia wydatku (nie zawiera danych identyfikujących kupującego).

Warto też w pozwie o alimenty wskazać sądowi, że chcemy, ażeby już w trakcie sprawy zabezpieczył od pozwanego na rzecz osoby uprawnionej pewną kwotę pieniężną właśnie tytułem zabezpieczenia roszczenia. Co istotne, sprawy alimentacyjne, ze względu na swój charakter należą, do spraw, w których wysokość żądanego przez nas zabezpieczenia może być równa kwocie alimentów, jakie ma orzec sąd.

Jakie dokumenty złożyć w sprawie sądowej o alimenty?

Składając pozew o alimenty do sądu warto złożyć dokumenty, która pomogą udowodnić dochodzone roszczenie. Skoro wysokość alimentów zależy m.in. od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego do alimentów, to należy postarać się o wykazanie tych potrzeb właśnie za pomocą dokumentów.

Pomocnymi dokumentami w sprawie o alimenty na rzecz dziecka okażą się te, która wskażą np. na koszty wyżywienia, koszty edukacji, opłaty za przedszkole, opłaty za dodatkowe zajęcia, paragony/faktury za odzież i obuwie, środki farmaceutyczne, koszty wizyt i badań lekarskich, koszty rehabilitacji, środki czystości, koszty dojazdów itp.

Z drugiej strony czynnikiem wpływającym na wysokość alimentów są zarobkowe i majątkowe możliwości zobowiązanego. Jeżeli jesteśmy w stanie wykazać za pośrednictwem dokumentów np. fakt posiadania znaczącego majątku przez zobowiązanego, to dokumenty takie warto przedstawić sądowi.

Jakie prawa przysługują uprawnionemu po wydaniu korzystnego dla niego wyroku?

Gdy sąd wydał wyrok zasądzający alimenty, a osoba zobowiązana do płacenia ich nie robi tego, wówczas możemy skierować sprawę do komornika, by ten rozpoczął egzekucję alimentów. Aby wyrok mógł być wykonany w drodze egzekucji, musi być zaopatrzony w klauzulę wykonalności. W dużym uproszczeniu, klauzula ta ma formę pieczęci, bądź adnotacji na odpisie wyroku i w jej treści znajduje się zapis, iż niniejszy tytuł uprawnia do egzekucji.

Sąd nadaje z urzędu klauzulę wykonalności wyrokowi alimentacyjnemu, czyli bez osobnego wniosku. Jeśli jest to wyrok sądu w sprawie o alimenty – sąd od razu nadaje mu rygor natychmiastowej wykonalności, nawet jeśli nie jest prawomocny, natomiast jeśli alimenty zostały zasądzone w wyroku orzekającym rozwód/separację – sąd nada mu klauzulę wykonalności dopiero wówczas, gdy się uprawomocni.

Długi alimentacyjne są traktowane w sposób szczególny - mają pierwszeństwo przed innymi, tzn. jeżeli zobowiązany do płacenia alimentów ma kredyty lub pożyczki, których nie spłaca, to i tak egzekwowane od niego pieniądze w pierwszej kolejności muszą być przeznaczone na spłatę alimentów. Komornik powinien sam ustalić, jakie dochody osiąga osoba zobowiązana do alimentów i jaki ma majątek. Jeśli jednak strona starająca się o alimenty ma takie informacje, to warto komornikowi je przekazać, gdyż może to ułatwić egzekucję alimentów. Koszty egzekucji komorniczej ponosi dłużnik.

Jeśli osoba zobowiązana do alimentów jest zatrudniona na umowę o pracę lub pobiera rentę/emeryturę, to sami, bez pośrednictwa komornika, możemy złożyć wniosek o wypłatę alimentów bezpośrednio u pracodawcy czy też w ZUS/KRUS. Jest to rozwiązanie korzystne, ponieważ gdy komornik dokonuje zajęcia pensji na poczet alimentów, to z uzyskanej sumy potrąca najpierw swoje wynagrodzenie.

Jeśli więc zajęte wynagrodzenie nie wystarcza na alimenty i koszty komornika, to komornik wypłaci nam kwotę pozostałą po odjęciu swoich kosztów. Jeśli jednak wobec osoby zobowiązanej do alimentów jest już prowadzona egzekucja komornicza w innej sprawie, nie będzie możliwe bezpośredni egzekwowanie alimentów u pracodawcy czy też z ZUS/KRUS – będzie je mógł egzekwować wyłącznie komornik.

Należy jeszcze wskazać, że uchylanie się od obowiązku płacenia alimentów jest przestępstwem art. 209 Kodeksu karnego, które możemy zgłosić policji lub prokuraturze, składając stosowne zawiadomienie.

Art. 209 Kodeksu karnego:

§ 1. Kto uchyla się od wykonania obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową, jeżeli łączna wysokość powstałych wskutek tego zaległości stanowi równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosi co najmniej 3 miesiące, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§ 1a. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 naraża osobę uprawnioną na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Ściganie tych przestępstw następuje na wniosek pokrzywdzonego, organu pomocy społecznej lub organu podejmującego działania wobec dłużnika alimentacyjnego. Jeżeli pokrzywdzonemu przyznano odpowiednie świadczenia rodzinne albo świadczenia pieniężne wypłacane w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów, wówczas ściganie odbywa się z urzędu.

Jeżeli dłużnik alimentacyjny, nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego uiścił w całości zaległe alimenty, wówczas nie podlega karze. Podobnie będzie w sytuacji, gdy w tym terminie sprawca, który narażał osobę uprawnioną do alimentów na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb bytowych uiścił w całości zaległości alimentacyjne. Sąd odstąpi wówczas od wymierzenia kary, chyba że: ***„wina i społeczna szkodliwość czynu przemawiają przeciwko odstąpieniu od wymierzenia kary”.***

Co zrobić, gdy egzekucja alimentów na rzecz dziecka jest bezskuteczna?

Wyrok sądowy i egzekucja komornicza niestety nie zawsze prowadzą do uzyskania niepłaconych przez dłużników alimentów. Wiele postępowań egzekucyjnych musi być umarzanych, ponieważ dłużnicy nie posiadają majątku, z którego można prowadzić egzekucję. Z pomocą w takiej sytuacji może przyjść państwo i tzw. Fundusz Alimentacyjny.

Fundusz Alimentacyjny stanowi fundusz celowy, z którego środki są przeznaczane na alimenty na dzieci. Z Funduszu Alimentacyjnego alimenty mogą być wypłacane jedynie na dzieci do 18 roku życia, przy czym, jeżeli dziecko odbywa naukę, to okres ten

przedłuża się do 25 roku życia. W przypadku dzieci niepełnosprawnych z orzeczonym znacznym stopniem niepełnosprawności świadczenie może zostać przyznane bezterminowo.

Aby otrzymywać świadczenie alimentacyjne wypłacane przez Fundusz Alimentacyjny należy złożyć stosowny wniosek i spełniać kilka warunków. Przede wszystkim musi dojść do bezskuteczności egzekucji, którą jest sytuacja, gdy w okresie ostatnich dwóch miesięcy nie wyegzekwowano za pośrednictwem komornika od dłużnika pełnej należności z tytułu zaległych i bieżących alimentów. Spełnić należy również kryterium dochodu, które w przeliczeniu na jedną osobę w rodzinie nie może przekraczać kwoty 725 zł miesięcznie.

Przyznane świadczenie z Funduszu Alimentacyjnego nie może przekraczać kwoty 500 zł miesięcznie. Tym samym nawet jeżeli dłużnik jest zobowiązany na podstawie tytułu wykonawczego do płacenia alimentów na dziecko w kwocie np. 900 zł miesięcznie, a egzekucja jest bezskuteczna, to Fundusz Alimentacyjny zaspokoi takie roszczenia jedynie do wysokości 500 zł miesięcznie na dziecko.

2. Dziedziczenie

2.1 Ustawowe

Co to jest dziedziczenie ustawowe?

Dziedziczenie ustawowe jest obok dziedziczenia testamentowego formą, zgodnie z którą spadkobiercy są powoływani do spadku. Dziedziczenie ustawowe ma miejsce, gdy spadkodawca nie pozostawił po sobie testamentu, tym samym nie powołał spadkobiercy lub wszyscy powołani w nim do dziedziczenia odrzucili spadek, bądź nie mogli być spadkobiercami, a także w sytuacji, gdy testament okaże się nieważny.

Kiedy dochodzi do dziedziczenia ustawowego?

Do dziedziczenia ustawowego dochodzi w dwóch przypadkach:

1. gdy spadkodawca nie pozostawił po sobie testamentu,
2. gdy żadna z osób, które powołał w testamencie do spadku nie chce lub nie może być spadkobiercą.

Z ustawy można odziedziczyć zarówno całość spadku, jak i jego część. Do dziedziczenia części **spadku w ramach dziedziczenia ustawowego** dojdzie wtedy, gdy przynajmniej część spadku jest dziedziczona w ramach dziedziczenia testamentowego.

Kto jest uprawniony do dziedziczenia ustawowego?

Kodeks cywilny w przepisach art. 931-935 wprowadza **podział spadkobierców ustawowych na 6 grup:**

1. **małżonek i dzieci spadkodawcy** (jeżeli dziecko zmarło przed otwarciem spadku, to w jego miejsce wchodzą jego zstępni);
2. **małżonek oraz rodzice spadkodawcy** (gdy spadkodawca w momencie śmierci nie był w związku małżeńskim, to rodzice spadkodawcy są wyłącznymi spadkobiercami; spadkobiercami mogą być także sam małżonek albo sami rodzice);
3. **małżonek oraz rodzeństwo spadkodawcy** i zstępni tego rodzeństwa (możliwe jest tak ze dziedziczenie wyłącznie przez rodzeństwo i zstępnych rodzeństwa);
4. **dziadkowie spadkodawcy** (ewentualnie zstępni dziadków);
5. **pasierbowie**, czyli dzieci małżonka spadkodawcy, ale pod warunkiem, że w momencie otwarcia spadku ich rodzice już nie żyją;
6. gmina ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy lub Skarb Państwa, jeśli ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy w Polsce nie da się ustalić albo miejsce to znajdowało się za granicą.

Każda kolejna grupa osób uprawnionych do dziedziczenia ustawowego wchodzi w grę wtedy, kiedy brak jest osób uprawnionych do dziedziczenia z grupy poprzedniej.

Jak dziedziczy małżonek i jaka część spadku mu przypada?

Małżonek jako spadkobierca ustawowy może dziedziczyć **w ramach 3 grup osób spadkobierców ustawowych** wskazanych powyżej – to jest wspólnie z dziećmi, rodzicami oraz rodzeństwem spadkodawcy.

Na ogół, jeśli małżonek dochodzi do dziedziczenia **razem z dziećmi spadkodawcy**, to dziedziczą oni w częściach równych. Jest od tego jeden wyjątek – część, która przypada małżonkowi nie może być mniejsza niż 1/4 całości spadku. Z przyczyn oczywistych wyjątek ten ma zastosowanie, gdy spadkodawca pozostawił po sobie co najmniej czwórkę dzieci.

Jeśli małżonek spadkodawcy dziedziczy **razem z rodzicami spadkodawcy albo razem z jednym z rodziców spadkodawcy i jego rodzeństwem** (ewentualnie zstępnymi rodzeństwa), to w obu tych przypadkach małżonkowi należy się połowa spadku. Jeśli natomiast brak zstępnych spadkodawcy, jego rodziców, rodzeństwa i ich zstępnych, to cały spadek przypada małżonkowi spadkodawcy (art. 933 § 2 kodeksu cywilnego).

Jak na dziedziczenie ustawowe wpływa rozwód i separacja?

Rozwód powoduje **wyłączenie byłego małżonka od dziedziczenia**. Sprawa rozwodowa tocząca się w momencie śmierci spadkodawcy podlega umorzeniu, lecz jeśli zmarły wystąpił wcześniej z żądaniem orzeczenia rozwodu z winy drugiego małżonka, to może to spowodować wyłączenie od dziedziczenia małżonka, który pozostał przy życiu.

Mimo umorzenia tego procesu art. 940 kodeksu cywilnego stwarza możliwość **orzeczenia przez sąd, że żądanie rozwodu było uzasadnione**. Ma to nastąpić na żądanie każdego z pozostałych spadkobierców. Orzeczenie to powoduje **wyłączenie małżonka od dziedziczenia**. Z żądaniem, o którym mowa można wystąpić w terminie 6 miesięcy od dnia, w którym spadkobierca ustawowy (dziedziczący w zbiegu z małżonkiem) dowiedział się o otwarciu spadku, ale nie później niż w rok od otwarcia spadku.

Separacja faktyczna, czyli trwałe rozłączenie faktyczne nie wyłącza małżonka od dziedziczenia. Natomiast zgodnie z art. 935.1 k.c. małżonek, który pozostaje w separacji (prawnej) nie dziedziczy z ustawy. Jeśli natomiast spadkodawca wystąpił o orzeczenie separacji z winy małżonka przed śmiercią spadkodawcy, a żądanie było uzasadnione, to sąd może wyłączyć takiego małżonka od dziedziczenia (art. 940 kodeksu cywilnego).

Jak dziedziczą dzieci spadkodawcy i jego dalsi krewni?

Dzieci spadkodawcy dochodzą do dziedziczenia **w pierwszej kolejności, wspólnie z małżonkiem spadkodawcy.** Jeżeli spadkodawca nie pozostawił po sobie małżonka lub małżonek jest traktowany tak jakby nie dożył otwarcia spadku (np. wskutek wydziedziczenia), to dzieci dziedziczą spadek samodzielnie. Każde z dzieci otrzymuje spadek w częściach równych.

Bez znaczenia dla dziedziczenia ustawowego jest to, czy dzieci spadkodawcy pochodzą **z małżeństwa, czy też ze związku pozamałżeńskiego**, to w jaki sposób ustalono pochodzenie dziecka (przez uznanie, czy też w drodze sądowego ustalenia ojcostwa lub macierzyństwa).

Jeśli spadkodawca miał dzieci, ale jedno z nich nie dożyło otwarcia spadku, to **udział zmarłego dziecka spadkodawcy przypada jego dzieciom, czyli wnukom spadkodawcy**. Zatem wnuki dziedziczą tylko po swoich wstępnych i w częściach równych.

Jeśli chodzi o **osoby przysposobione**, to traktowane są one jako dzieci spadkodawcy. W przypadku przysposobienia pełnego przysposobiony dziedziczy po przysposabiającym i jego krewnym tak, jakby był jego dzieckiem. Tak samo jest z przysposabiającym. Jeśli natomiast doszło do przysposobienia niepełnego, to:

1. przysposobiony dziedziczy po przysposabiającym na równi z jego dziećmi, a zstępni przysposobionego dziedziczą po przysposabiającym na tych samych zasadach co dalsi zstępni spadkodawcy;
2. przysposobiony i jego zstępni nie dziedziczą po krewnych przysposabiającego, a krewni przysposabiającego nie dziedziczą po przysposobionym i jego zstępnych;
3. rodzice przysposobionego nie dziedziczą po przysposobionym, a zamiast nich dziedziczy po przysposobionym przysposabiający (poza tym przysposobienie nie narusza powołania do dziedziczenia wynikającego z pokrewieństwa).

Dziedziczenie ustawowe rodziców i rodzeństwa spadkodawcy.

Zgodnie z art. 932 § 2 kodeksu cywilnego, **każdemu z rodziców spadkodawcy dziedziczącemu w zbiegu z małżonkiem spadkodawcy należy się 1/4 całości spadku**. Jeżeli nie ustalono ojcostwa spadkodawcy, to udział spadkowy matki dziedziczącej w zbiegu z małżonkiem wynosi 1/2. Dotyczy to matki spadkodawcy w sensie prawnym, zatem nie stosuje się tego przepisu, gdy nie ustalono macierzyństwa. **Połowę spadku w równych częściach** otrzymują rodzice spadkodawcy, gdy nie pozostawił on zstępnych ani małżonka.

Rodzeństwo spadkodawcy dziedziczy w częściach równych udział spadkowy, który przypadałby jednemu z rodziców spadkodawcy w sytuacji, gdy nie dożyło ono otwarcia spadku.

Jeśli **brak jest rodzeństwa spadkodawcy lub ich zstępnych i jedno z rodziców nie dożyło otwarcia spadku**, to udział spadkowy rodzica pozostałego przy życiu w zbiegu z małżonkiem spadkodawcy wynosi 1/2. Cały spadek przypada mu, jeśli brak jest małżonka, drugiego rodzica, rodzeństwa, zstępnych rodzeństwa, spadkodawcy i zstępnych rodzeństwa.

Dziedziczenie ustawowe dziadków spadkodawcy

Dziadkowie dochodzą do dziedziczenia ustawowego w częściach równych, gdy spadkodawca nie pozostawił po sobie zstępnych, małżonka, rodziców, rodzeństwa, zstępnych rodzeństwa.

Natomiast, jeśli którekolwiek z dziadków nie dożyło otwarcia spadku, to **udział spadkowy, który by mu się należał, przypada jego zstępnym** – czyli wujom, ciotkom i ciotecznemu rodzeństwu spadkodawcy. Zgodnie z art. 934 § 2 k.c. udział ten dzieli się według zasad dotyczących zstępnych spadkodawcy, a jeśli dziadek nie dożył otwarcia spadku i nie pozostawił zstępnych, to jego udział przypada pozostałym dziadkom w częściach równych.

Dziedziczenie ustawowe pasierbów spadkodawcy

Pasierbowie, czyli **dzieci małżonka spadkodawcy** dziedziczą spadek w ramach dziedziczenia ustawowego w częściach równych, jeśli spadkodawca nie pozostawił małżonka ani żadnego innego krewnego, który mógłby dziedziczyć. Dotyczy to wszystkich pasierbów. Dziedziczą oni spadek w ramach dziedziczenia ustawowego jednak tylko wtedy, gdy ich rodzice w chwili otwarcia spadku nie żyją.

Do spadku może dojść także gmina, czyli dziedziczenie gminy i Skarbu Państwa

Czas na ostatnie podmioty uprawnione do dziedziczenia ustawowego. **Gmina ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy** dziedziczy z ustawy, jeśli brak jest małżonka spadkodawcy, jego krewnych oraz pasierbów. W przypadku osób zamieszkujących w Krakowie podmiotem uprawnionym do dziedziczenia ustawowego będzie naturalnie gmina miejska Kraków. Natomiast **Skarb Państwa** dziedziczy, jeśli ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy w Polsce nie da się ustalić albo mieszkał on za granicą.

2.2 Zachowek

Czym jest zachowek?

Jest to uprawnienie bliskich krewnych spadkodawcy (dzieci, wnuków, rodziców, małżonka) do żądania zapłaty określonej kwoty od osób, które nabyły prawa do spadku ich kosztem. Zatem jeżeli dziecko, wnuk, rodzic lub małżonek zostali pominięci przez spadkodawcę mają prawo dochodzić roszczenia o zachowek.

Komu przysługuje zachowek?

Zgodnie z art. 991 Kodeksu cywilnego, **zachowek należy się**:

1. zstępnym
2. małżonkowi
3. rodzicom spadkodawcy.

Zachowek dla zstępnych

Jeśli chodzi o zachowek dla zstępnych, to nie ma znaczenia czy mamy do czynienia ze **zstępnymi naturalnymi czy też dziećmi przysposobionymi**.

Mówiąc o zachowku dla zstępnych należy pamiętać o jednej ważnej zasadzie: przeżycie zstępnego spadkodawcy wyłącza uprawnienie **do zachowku dla dalszych zstępnych** (np. jeżeli żyje dziecko spadkodawcy, to jego wnuki nie mogą dochodzić zachowku; jeżeli dziecko spadkodawcy nie żyje, ale żyją jego wnuki, to zachowek należy się wnukom, a nie prawnukom).

Zachowek dla małżonka

Jeśli chodzi o **zachowek dla małżonka**, to będzie należeć się on jedynie małżonkowi, który w chwili śmierci pozostawał ze spadkodawcą w ważnym związku małżeńskim.

Zachowek dla małżonka nie przysługuje po uprawomocnieniu się **wyroku rozwodowego**, a także w sytuacji formalnie niezakończonego wyrokiem rozwodowym małżeństwa, jeśli spadkobierca wystąpił o orzeczenie rozwodu z winy współmałżonka.

Zachowek nie przysługuje także w przypadku orzeczonej przez sąd **separacji** albo jeśli separacja nie została jeszcze formalnie orzeczona, ale spadkodawca wystąpił z wnioskiem o jej orzeczenie z winy współmałżonka.

Nie ma natomiast wpływu na zachowek **nieformalna separacja**, nawet jeżeli małżonkowie od wielu lat pozostają w faktycznej separacji – nie mieszkają ze sobą, ich wspólne pożycie ustało, nie prowadzą wspólnego gospodarstwa domowego.

Zachowek dla rodziców

Ostatnią grupą uprawnioną do zachowku są rodzice spadkodawcy. Będzie im przysługiwał zachowek tylko w sytuacji, gdy spadkodawca **nie pozostawił zstępnych**.

Rodzice adopcyjni mają prawo do zachowku po swoich przysposobionych dzieciach, natomiast rodzice naturalni tracą prawo do zachowku po swoich dzieciach po ich przysposobieniu.

Kto musi zapłacić zachowek?

Odpowiedzialność za zapłatę zachowku obciąża kolejno trzy kategorie osób:

1. spadkobierców
2. zapisobierców windykacyjnych
3. obdarowanych na podstawie umowy darowizny

W pierwszej kolejności za zapłatę zachowku odpowiadają spadkobiercy. Odpowiedzialność ponoszą oni proporcjonalnie do wysokości udziału w spadku.

Jeśli spadkobiercy nie są w stanie z różnych przyczyn zapłacić zachowku (np. wartość ich udziału jest niższa od wysokości zachowku) w drugiej kolejności za zapłatę zachowku odpowiadają **zapisobiercy windykacyjni**. Zapisobiercy to osoby na rzecz, których spadkodawca dokonał zapisu windykacyjnego. Odpowiedzialność zapisobierców windykacyjnych za zapłatę zachowku jest solidarna.

W dalszej kolejności, jeśli ani od spadkobierców, ani też od zapisobierców windykacyjnych nie można uzyskać zachowku, za jego zapłatę **odpowiadają obdarowani.** Obdarowani, czyli osoby, na rzecz których spadkodawca dokonał darowizny. Warunkiem jest jednak, aby **darowizna ta była zaliczona do spadku**. W tym miejscu warto wspomnieć, że do spadku nie dolicza się drobnych darowizn zwyczajowo przyjętych oraz darowizn dokonanych przed więcej niż 10 laty od otwarcia spadku na rzecz osób niebędących spadkobiercami lub uprawnionymi do zachowku. Obdarowani z tytułu darowizny odpowiadają za zachowek tylko w granicach przysporzenia będącego skutkiem darowizny. Ostatnio obdarowany odpowiada w pierwszej kolejności, a kiedy i od niego nie można uzyskać zapłaty zachowku w odpowiedniej wysokości aktualizuje się odpowiedzialność osób obdarowanych wcześniej (w kolejności od najpóźniej do najwcześniej obdarowanych).

W jakiej wysokości przysługuje zachowek?

Osoby uprawnione do zachowku mają prawo do otrzymania **1/2 wartości udziału spadkowego**, który przypadałby im przy dziedziczeniu ustawowym. Wyjątek od tej zasady stanowią małoletni oraz osoby trwale niezdolne do pracy. W obu przypadkach osobom tym należy się **zachowek w wysokości 2/3 wartości ich udziału spadkowego**. Oceny małoletniości oraz trwałej niezdolności do pracy dokonuje się w chwili otwarcia spadku.

Na gruncie prawa cywilnego **małoletnim** jest osoba do ukończenia 18 roku życia. Wyjątkiem jest uzyskanie pełnoletniości przez kobietę, która ukończyła 16 lat i uzyskała zezwolenie sądu rodzinnego na zawarcie małżeństwa. Po zawarciu małżeństwa następuje upełnoletnienie, które nie ustaje po unieważnieniu małżeństwa. Aby doszło

do upełnoletnienia musi dojść do skutecznego zawarcia małżeństwa, zgodnie z wymogami przewidzianymi przez prawo.

Jeśli zaś chodzi o wyższy zachowek dla **osób trwale niezdolnych do pracy** to wskazać należy, iż przepisy prawa cywilnego nie definiują pojęcia trwałej niezdolności do pracy. Dlatego rozstrzygnięcie czy osoba uprawniona do zachowku jest trwale niezdolna do pracy należy w każdym przypadku do sądu. Sąd rozstrzyga tę kwestię posługując się wszelkimi dostępnymi środkami dowodowymi, każdorazowo uwzględniając całość okoliczności faktycznych sprawy. Dla przyznania wyższej kwoty zachowku ma znaczenie czy osoba uprawniona była trwale niezdolna do pracy w chwili otwarcia spadku lub stała się niezdolna do pracy krótko po jego otwarciu. Wyższy zachowek należy się jedynie osobom trwale i całkowicie niezdolnym do pracy.

Kiedy przedawnia się zachowek?

Roszczenie o zachowek jest roszczeniem majątkowym a zatem **podlega przedawnieniu**.

Zgodnie z przepisami kodeksu cywilnego roszczenie o zachowek przedawnia się z upływem **5 lat od ogłoszenia testamentu**. W sytuacji, gdy spadkodawca nie pozostawił testamentu zachowek przedawnia się z upływem 5 lat od otwarcia spadku.

W nauce prawa spadkowego i orzecznictwie sądowym pojawiają się głosy, że termin **ten jest zdecydowanie za krótki** i należałoby go wydłużyć. W pewnych sytuacjach może dojść do przerwania biegu przedawnienia roszczenia o zachowek.

Do **przerwania biegu przedawnienia zachowku** dochodzi w sytuacjach uregulowanych w art. 123 kodeku cywilnego (np. na skutek wniesienia do sądu pozwu o zapłatę zachowku lub wniosku o zawezwanie do próby ugodowej), a także przez złożenie przez uprawnionego do zachowku wniosku o stwierdzenie nabycia spadku z ustawy oraz podniesienie zarzutu nieważności testamentu przez uczestnika postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Zarzut ten podniesiony przez inne osoby nie przerywa biegu przedawnienia.

3. Eksmisja

Kto i w jaki sposób może wszcząć postępowanie eksmisyjne?

Postępowanie eksmisyjne rozpoczyna się poprzez wystąpienie przez osobę uprawnioną w zależności od okoliczności sprawy:

- z pozwem o eksmisję,
- z wnioskiem o nakazanie opuszczenia mieszkania na podstawie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- z pozwem o rozwiązanie stosunku prawnego uprawniającego do używania lokalu
- i nakazanie jego opróżnienia,
- z pozwem o nakazanie sprzedaży mieszkania w drodze licytacji,
- z wnioskiem o wszczęcie egzekucji z nieruchomości bądź spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu
- z wnioskiem o wszczęcie egzekucji zobowiązania zawartego w akcie notarialnym w zakresie opróżnienia i wydania lokalu w trybie art. 777 § 4 kodeksu postępowania cywilnego

Powody wszczęcia postępowania eksmisyjnego

Sytuacje i zachowania, które mogą stać się powodem wszczęcia postępowania eksmisyjnego:

- brak tytułu prawnego do lokalu – tytuł prawny utracimy np. w razie rozwiązania umowy najmu/użyczenia wskutek jej wypowiedzenia lub upływu okresu, na jaki została zawarta, gdy wygaśnie spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego, gdy nasze mieszkanie – którego byliśmy właścicielem bądź przysługiwało nam spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, zostało sprzedane; nigdy natomiast nie posiadaliśmy tytułu prawnego do mieszkania, jeśli zajęliśmy je samowolnie, bez zgody właściciela i nie zawarliśmy z nim umowy ,
- konieczność przeprowadzenia rozbiórki lub remontu budynku, a lokator nie chce się dobrowolnie przenieść do wskazanego przez właściciela lokalu zamiennego – jeżeli rodzaj koniecznej naprawy tego wymaga, lokator jest obowiązany opróżnić lokal i przenieść się na koszt właściciela do lokalu zamiennego,
- rażące i uporczywe naruszanie obowiązującego porządku domowego przez zajmującego lokal, uciążliwe dla osób zajmujących inne lokale - zarówno lokator, osoby którym przysługuje spółdzielcze prawo do lokalu jak i właściciel lokalu będący członkiem wspólnoty mieszkaniowej mogą zostać eksmitowani

wskutek ich nagannych zachowań, które są uciążliwe dla osób zamieszkujących w innych lokalach w budynku,

- rażąco naganne zachowanie, uniemożliwiające wspólne zamieszkiwanie - współlokator może wytoczyć powództwo o nakazanie przez sąd eksmisji małżonka, rozwiedzionego małżonka lub innego współlokatora tego samego lokalu, jeżeli ten swoim rażąco nagannym postępowaniem uniemożliwia wspólne zamieszkiwanie – możliwe jest to jedynie pomiędzy osobami, które zajmują lokal na podstawie umowy najmu bądź innego tytułu prawnego niż prawo własności
- stosowanie przemocy wobec osoby zamieszkującej w tym samym lokalu – członka rodziny bądź innej osoby wspólnie zamieszkującej lub gospodarującej; przez przemoc w rodzinie należy rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą (nie ma znaczenia, jaki tytuł prawny przysługuje danej osobie do lokalu mieszkalnego – czy jest to mieszkanie wynajmowane, użyczone, spółdzielcze, czy własnościowe),
- wszczęcie egzekucji z lokalu mieszkalnego - z nieruchomości lub spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu przeciwko właścicielowi jako dłużnikowi – jeśli mamy dług, wierzyciel ma prawo domagać się egzekucji również z naszej nieruchomości – lokalu mieszkalnego/domu mieszkalnego jak i spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego; gdy komornik zlicytuje nasze mieszkanie – tracimy tytuł prawny i nowy nabywca ma prawo żądać naszej eksmisji.

Pozew o eksmisję

Z pozwem o eksmisję do sądu cywilnego mogą wystąpić:

- właściciel lub współwłaściciel lokalu mieszkalnego - przeciwko osobie(osobom) zajmującej jego lokal (nie będącej jego współwłaścicielem), gdy:
  - umowa zawarta z lokatorem została rozwiązana wskutek wypowiedzenia,
  - upłynął okres obowiązywania umowy zawartej z lokatorem na czas oznaczony,
  - konieczne jest przeprowadzenie rozbiórki lub remontu budynku, właściciel wypowiedział lokatorowi umowę i wskazał mu lokal zamienny, a lokator nie chce się do niego dobrowolnie przenieść,
  - główny najemca lokalu zmarł, a osoby wspólnie z nim zamieszkujące nie mogły wstąpić w stosunek najmu,

- osoba przebywająca w lokalu zajęła go bezprawnie i samowolnie – bez zgody właściciela, nie zawierając jakiejkolwiek umowy.
- spółdzielnia mieszkaniowa - w stosunku do osoby (i jej domowników), co do której została podjęta uchwała o wygaśnięciu spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego
- współlokator - w stosunku do małżonka, rozwiedzionego małżonka lub innego współlokatora tego samego lokalu (członka rodziny, konkubenta czy innej osoby wspólnie zamieszkującej), jeżeli ten swoim rażąco nagannym postępowaniem uniemożliwia wspólne zamieszkiwanie

Jeżeli sąd wyda wyrok nakazujący eksmisję, a osoba, której nakazano opuszczenie lokalu, dobrowolnie tego nie uczyni, po nadaniu przez sąd wyrokowi klauzuli wykonalności, podmiot domagający się eksmisji składa u komornika wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Dalsze czynności eksmisyjne wykonuje komornik.

Jak postępować po otrzymaniu pozwu o eksmisję?

Sąd doręczy odpis pozwu o eksmisję wszystkim pozwanym lokatorom i zobowiąże je w określonym terminie (np. w terminie 14 lub 21 dni czy też do terminu pierwszej rozprawy) do wskazania sądowi, czy lokator spełnia warunki do przyznania prawa do lokalu socjalnego w przypadku orzeczenia eksmisji. W wyroku nakazującym eksmisję sąd orzeka bowiem o uprawnieniu do otrzymania lokalu socjalnego bądź o braku takiego uprawnienia wobec osób, których nakaz dotyczy.

Należy odbierać wszelką korespondencję sądu i odpowiadać sądowi na piśmie w przypadku zobowiązania do odpowiedzi. Jeśli korespondencja (dwukrotnie awizowana – łącznie 14 dni), którą sąd skierował na prawidłowy adres nie zostanie odebrana – sąd może ją uznać za doręczoną; jeśli nie będzie odpowiedzi na pismo sądu wzywające do wykazania, że spełnia się warunki do przyznania prawa do lokalu socjalnego – sąd może uznać, że warunki te nie są spełnione i w rezultacie sąd może orzec eksmisję bez prawa do lokalu socjalnego.

Komu przysługuje uprawnienie do lokalu socjalnego w przypadku eksmisji?

Obowiązek zapewnienia lokalu socjalnego ciąży na gminie właściwej ze względu na miejsce położenia lokalu podlegającego opróżnieniu.

Osoby uprawnione do otrzymania lokalu socjalnego w przypadku eksmisji to:

- kobieta w ciąży,
- małoletni, niepełnosprawny w rozumieniu przepisów ustawy o pomocy społecznej lub ubezwłasnowolniony oraz sprawujący nad taką osobą opiekę i wspólnie z nią zamieszkały
- obłożnie chory,
- emeryt i rencista spełniający kryteria do otrzymania świadczenia z pomocy społecznej,

- osoba posiadająca status bezrobotnego,
- osoba spełniając przesłanki określone przez radę gminy w drodze uchwały - chyba że osoby te mogą zamieszkać w innym lokalu niż dotychczas używany.

Istnieją jednak wyjątki od powyższej zasady - i pomimo tego, że lokator należy do którejś z wymienionych powyżej kategorii osób:

- sąd może nie przyznać lokatorowi prawa do lokalu socjalnego, jeżeli eksmisja dotyczy mieszkania niewchodzącego w skład publicznego zasobu mieszkaniowego, z wyjątkiem lokali zamieszkiwanych na podstawie umowy ze spółdzielnią mieszkaniową albo z towarzystwem budownictwa społecznego;
- sąd nie przyzna lokatorowi prawa do lokalu socjalnego, jeżeli powodem eksmisji jest stosowanie przemocy w rodzinie lub wykraczanie w sposób rażący lub uporczywy przeciwko porządkowi domowemu, albo niewłaściwe zachowanie czyniące uciążliwym korzystanie z innych lokali w budynku albo gdy zajęcie lokalu nastąpiło bez tytułu prawnego (zobacz uwaga poniżej).

Okres ochronny dla lokatora z nakazem eksmisji

Wyroków sądowych nakazujących eksmisję nie wykonuje się w okresie od 1 listopada do 31 marca roku następnego włącznie, jeżeli osobie eksmitowanej nie wskazano lokalu, do którego ma nastąpić przekwaterowanie.

Nie dotyczy to jednak wyroków:

- w których powodem eksmisji jest stosowanie przemocy w rodzinie lub wykraczanie w sposób rażący lub uporczywy przeciwko porządkowi domowemu, albo niewłaściwe zachowanie czyniące uciążliwym korzystanie z innych lokali w budynku;
- gdy zajęcie lokalu nastąpiło bez tytułu prawnego.

Dla kogo pomieszczenie tymczasowe?

Jeżeli w wyroku sąd nie przyznał eksmitowanemu lokatorowi prawa do lokalu socjalnego, a na wezwanie komornika nie wyprowadził się z mieszkania - komornik występuje do gminy o wskazanie tymczasowego pomieszczenia, do którego ma nastąpić eksmisja i wstrzymuje wykonanie eksmisji do czasu wskazania tegoż pomieszczenia, nie dłużej jednak niż przez 6 miesięcy. Jeżeli wierzyciel lub dłużnik albo osoba trzecia wskaże pomieszczenie odpowiadające wymogom tymczasowego pomieszczenia - komornik nie może wstrzymać się z dokonaniem czynności i eksmituje tam lokatora.

Jeśli gmina w terminie 6 miesięcy nie wskaże tymczasowego pomieszczenia, komornik usunie lokatora do noclegowni, schroniska lub innej placówki zapewniającej miejsca noclegowe, wskazanej przez gminę.

Prawo do tymczasowego pomieszczenia nie przysługuje, jeżeli:

- z wyroku wynika, że eksmisja została orzeczona z powodu stosowania przemocy w rodzinie lub z powodu rażącego lub uporczywego wykraczania przeciwko porządkowi domowemu albo niewłaściwego zachowania czyniącego uciążliwym korzystanie z innych lokali w budynku, albo że dłużnik dokonał zajęcia opróżnionego lokalu bez tytułu prawnego;
- następuje eksmisja z lokalu zajmowanego na podstawie umowy najmu okazjonalnego w sytuacji, gdy właściciel lokalu zgłosił zawarcie tej umowy naczelnikowi urzędu skarbowego;
- następuje eksmisja z lokalu zajmowanego na podstawie umowy najmu instytucjonalnego lokalu;
- następuje eksmisja z lokalu zajmowanego na podstawie umowy najmu instytucjonalnego z dojściem do własności
- następuje eksmisja z tymczasowego pomieszczenia.

Co w sytuacji braku uprawnienia do pomieszczenia tymczasowego?

Osoby, którym nie przysługuje prawo do pomieszczenia tymczasowego, mogą zostać eksmitowane przez komornika bezpośrednio do noclegowni, schroniska lub innej placówki zapewniającej miejsca noclegowe, wskazanej na wniosek komornika przez gminę.

Wniosek o nakazanie opuszczenia mieszkania na podstawie art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

Jeżeli członek rodziny wspólnie zajmujący mieszkanie, swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, osoba dotknięta przemocą może żądać, aby sąd zobowiązał go do opuszczenia mieszkania. Nie ma w tym przypadku znaczenia, jaki tytuł prawny przysługuje danej osobie do lokalu mieszkalnego – czy jest to mieszkanie wynajmowane, użyczone itp., spółdzielcze, czy własnościowe - przesłanką do wydania przez sąd nakazu eksmisji jest bowiem fakt, że członek rodziny czyni szczególnie uciążliwym "wspólne zamieszkiwanie".

Nakaz opuszczenia lokalu orzekany na podstawie tego przepisu nie powoduje utraty tytułu prawnego, a jedynie czasowe ograniczenie korzystania z lokalu. Nakaz ma charakter czasowy, bowiem w razie zmiany okoliczności może być zmieniony lub uchylony.

Postanowienie sądu jest wykonalne z chwilą jego ogłoszenia – niezależnie od tego, czy osoba, której nakaz dotyczy, odwołała się od postanowienia – czyli niezwłocznie może być wszczęta przez komornika procedura eksmisyjna.

Pozew o rozwiązanie stosunku prawnego uprawniającego do używania lokalu i nakazanie jego opróżnienia

Z pozwem do sądu o rozwiązanie stosunku prawnego uprawniającego lokatora do używania lokalu i nakazanie jego opróżnienia może wystąpić inny lokator lub właściciel innego lokalu w tym budynku - jeżeli lokator wykracza w sposób rażący lub uporczywy przeciwko porządkowi domowemu, czyniąc uciążliwym korzystanie z innych lokali w budynku.

Jeżeli sąd wyda wyrok rozwiązujący stosunek prawny i nakazujący eksmisję, a osoba, której nakazano opuszczenie lokalu, dobrowolnie tego nie uczyni, po nadaniu przez sąd wyrokowi klauzuli wykonalności, podmiot domagający się eksmisji składa u komornika wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Dalsze czynności eksmisyjne wykonuje komornik.

Pozew o nakazanie sprzedaży mieszkania w drodze licytacji

Z pozwem do sądu o nakazanie sprzedaży mieszkania w drodze licytacji na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego o egzekucji z nieruchomości mogą wystąpić:

- Spółdzielnia mieszkaniowa (zarząd na wniosek rady nadzorczej) wobec osoby, której przysługuje spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu w przypadku:
  - rażącego lub uporczywego wykraczania osoby korzystającej z lokalu przeciwko obowiązującemu porządkowi domowemu albo niewłaściwego zachowania tej osoby czyniącego korzystanie z innych lokali lub nieruchomości wspólnej uciążliwym
  - długotrwałych zaległości z zapłatą opłat za zajmowany lokal
- Wspólnota mieszkaniowa - wobec właściciela lokalu, który:
  - wykracza w sposób rażący lub uporczywy przeciwko obowiązującemu porządkowi domowemu albo przez swoje niewłaściwe zachowanie czyni korzystanie z innych lokali lub nieruchomości wspólnej uciążliwym
  - zalega długotrwale z zapłatą należnych od niego opłat

Na podstawie wyroku w tej sprawie, nakazującego sprzedaż mieszkania, komornik w postępowaniu egzekucyjnym dokonuje jego licytacji. Jeśli dojdzie do sprzedaży mieszkania w drodze licytacji – nabywca mieszkania nie musi występować do sądu przeciwko byłemu właścicielowi lub osobie, której przysługuje spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego (i ich domownikom), z pozwem o eksmisję. Prawomocne postanowienie sądu o przysądzeniu własności nabywcy mieszkania stanowi tytuł wykonawczy, czyli podstawę prawną dla komornika do przeprowadzenia eksmisji.

Wniosek o wszczęcie egzekucji z nieruchomości bądź spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu

Lokal mieszkalny może zostać zlicytowany przez komornika z powodu długów jego właściciela. Z wnioskiem o wszczęcie egzekucji z nieruchomości bądź spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu może wystąpić wierzyciel właściciela lub osoby, której przysługuje spółdzielcze własnościowej prawo do lokalu.

Nabywca mieszkania, który kupił je w drodze licytacji komorniczej, nie musi występować do sądu z pozwem o eksmisję przeciwko byłemu właścicielowi lub osobie, której przysługuje spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego oraz ich domownikom. Prawomocne postanowienie sądu o przysądzeniu własności nabywcy mieszkania stanowi tytuł wykonawczy, który jest podstawą dla komornika do przeprowadzenia eksmisji.

Nowy właściciel mieszkania może jednak podjąć decyzję, iż chce zawrzeć umowę najmu z byłem właścicielem - jeśli umowa zostanie zawarta, nowy właściciel nie będzie domagał się eksmisji, a były właściciel i jego domownicy staną się lokatorami, mającymi tytuł prawny do lokalu mieszkalnego.

Wniosek o wszczęcie egzekucji zobowiązania zawartego w akcie notarialnym

Jeśli lokator czy też właściciel w akcie notarialnym poddał się dobrowolnie egzekucji w zakresie opróżnienia i wydania lokalu w trybie art. 777 § 4 kodeksu postępowania cywilnego i zaistnieją przesłanki określone w akcie notarialnym co do wykonania tego zobowiązania, osoba uprawniona występuje do sądu o nadanie w tym zakresie klauzuli wykonalności, a po jej uzyskaniu, może złożyć u komornika wniosek o przeprowadzenie eksmisji.

4. Zasiedzenie

Co to jest zasiedzenie?

Zasiedzenie to forma nabycia nieruchomości poprzez jej długotrwałe, faktyczne posiadanie. W drodze zasiedzenia można nabyć nieruchomości (w całości, nie można zasiedzieć kilku pokoi w budynku) oraz rzeczy ruchome np. samochód. W przypadku zasiedzenia nieruchomości (gruntu) dom lub inny budynek automatycznie staje się własnością nabywcy.

Warunki zasiedzenia reguluje kodeks cywilny. Artykuł 172. mówi:

1. Posiadacz nieruchomości niebędący jej właścicielem nabywa własność, jeżeli posiada nieruchomość nieprzerwanie od lat dwudziestu jako posiadacz samoistny, chyba że uzyskał posiadanie w złej wierze (zasiedzenie).
2. Po upływie lat trzydziestu posiadacz nieruchomości nabywa jej własność, choćby uzyskał posiadanie w złej wierze.
3. Nabyć nieruchomość rolną w rozumieniu przepisów ustawy, o której mowa w art. 166 § 3, przez zasiedzenie może jedynie rolnik indywidualny w rozumieniu przepisów tej ustawy, jeżeli – ustalona zgodnie z przepisami art. 5 ust. 2 i 3 tej ustawy – powierzchnia nabywanej nieruchomości rolnej wraz z nieruchomościami rolnymi stanowiącymi jego własność nie przekroczy 300 ha użytków rolnych.

Zasiedzenie dotyczy wszystkich podmiotów prawa cywilnego. Oznacza to, że o nabycie przez zasiedzenie może ubiegać się nie tylko osoba fizyczna, ale też np. gmina. Należy pamiętać, że posiadacze zależni (najemcy, dzierżawcy) nie są objęci możliwością zasiedzenia. Kiedy właścicielem Skarb Państwa lub gmina – zasiedzenie nieruchomości nie obowiązuje, jednak jest możliwość postarania się o stwierdzenie zasiedzenia użytkowania wieczystego gruntu wraz z własnością domu.

Zasiedzenie – jakie dokumenty?

Postępowanie w kwestii zasiedzenia reguluje kodeks postępowania cywilnego. Wniosek należy złożyć w sądzie rejonowym właściwym dla miejsca znajdowania się obiektu. We wniosku należy oznaczyć, oprócz wnioskodawcy, także wszystkie osoby zainteresowane w sprawie. Wnioskodawca ma obowiązek dołączyć do wniosku odpis z księgi wieczystej lub zaświadczenie o stanie prawnym, jaki wynika ze zbioru dokumentów. Ponadto należy dołączyć mapy nieruchomości oraz wyciągi gruntu.

Zasiedzenie w dobrej wierze

Termin „dobra wiara” oznacza uzasadnione okolicznościami przekonanie o byciu właścicielem zgodnie z przysługującym prawem. Wiele osób myśli, że pojęcie to odnosi się do samego użytkowania np. dbania o nieruchomość. Chodzi tutaj jednak

o brak świadomości, że korzysta się z cudzej własności. W praktyce jest to bardzo trudne do udowodnienia.

Zasiedzenie w złej wierze

O „złej wierze" mowa w przypadku, gdy posiadacz w chwili nabycia wiedział, że dana nieruchomość czy rzecz mu nie przysługuje i istnieje prawowity właściciel. Jest to częste zjawisko w odniesieniu do rzeczy ruchomych takich jak: samochody, biżuteria, dzieła sztuki, sprzęt RTV i AGD. Przyczyną jest zakup tychże przedmiotów od osób nieuprawnionych, niekiedy złodziei. Kupno podejrzanych rzeczy np. sprzętu bez gwarancji, oryginalnego opakowania wyklucza dobrą wiarę nabywcy, a co za tym idzie, pozbawia ją możliwości nabycia tych ruchomości przez zasiedzenie. Warto pamiętać, że osoba wchodząca w posiadanie nieruchomości na podstawie umowy zawartej bez zachowania formy aktu notarialnego jest posiadaczem w złej wierze.

Zasiedzenie – po ilu latach?

O stwierdzenie zasiedzenia można się ubiegać po 20 lub 30 latach. Krótszy termin przysługuje posiadaczom samoistnym, którzy weszli w posiadanie nieruchomości w dobrej wierze. Opcja dłuższa jest dla osób, które uzyskały posiadanie w złej wierze. W przypadku rzeczy ruchomych posiadacz w dobrej wierze nabywa własność po 3 latach, zaś w złej wierze – nie nabywa jej wcale. Nie można też nabyć własności rzeczy wpisanych do krajowego rejestru utraconych dóbr kultury.

Co przerywa bieg zasiedzenia?

Istnieje kilka możliwości przerwania biegu zasiedzenia:

- przez każdą czynność przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw lub egzekwowania roszczeń danego rodzaju albo przed sądem polubownym, przedsięwziętą bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia;
- przez uznanie roszczenia przez osobę, przeciwko której roszczenie przysługuje,
- przez wszczęcie mediacji,
- przez wytoczenie przez spadkobiercę powództwa o uzgodnienie stanu prawnego ujawnionego w księdze z rzeczywistym stanem prawnym przez wpisanie w tej księdze również jego prawa własności, nabytego w drodze dziedziczenia.

Przerwany bieg zasiedzenia wznawia się dopiero po zakończeniu postępowania.

5. Zasiłek i dodatek pielęgnacyjny

Na początku należy wyjaśnić, że dodatek pielęgnacyjny i zasiłek pielęgnacyjny to dwa różne świadczenia, które przysługują na podstawie innych ustaw i po spełnieniu warunków ściśle w nich określonych. W obu przypadkach inny jest płatnik tychże świadczeń, ale także organ ustalający prawo do ich otrzymania. Należy pamiętać, że osoby uprawnione do dodatku pielęgnacyjnego nie mogą otrzymać zasiłku pielęgnacyjnego.

Co to jest zasiłek pielęgnacyjny?

Zasiłek pielęgnacyjny przyznaje się w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji.

Krąg uprawnionych do zasiłku pielęgnacyjnego:

- niepełnosprawne dziecko;
- osoba niepełnosprawna w wieku powyżej 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- osoba niepełnosprawna w wieku powyżej 16 roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia.
- Ważne: W celu uzyskania orzeczenia o stopniu niepełnosprawności (dotyczy osób po 16 roku życia) lub niepełnosprawności (dzieci i młodzież do 16 roku życia), należy złożyć odpowiedni wniosek w Miejskim Zespole ds. Orzekania o Niepełnosprawności.
- osobie, która ukończyła 75 lat.

Komu nie przysługuje zasiłek pielęgnacyjny:

- osobie uprawnionej do dodatku pielęgnacyjnego;
- osobie umieszczonej w instytucji zapewniającej nieodpłatnie całodobowe utrzymanie;
- jeżeli członkowi rodziny przysługuje za granicą świadczenie na pokrycie wydatków związanych z pielęgnacją tej osoby, chyba że przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego lub dwustronne umowy o zabezpieczeniu społecznym stanowią inaczej.

Jeżeli jednak osobie przyznano dodatek pielęgnacyjny za okres, za który wypłacono zasiłek pielęgnacyjny, odpowiedni organ pomniejszy wypłacaną emeryturę lub rentę o kwotę odpowiadającą wysokość wypłaconego za ten okres zasiłku pielęgnacyjnego.

Wysokość zasiłku pielęgnacyjnego

Zasiłek pielęgnacyjny wynosi obecnie 184,42 zł miesięcznie. Od 1 listopada 2019 r. jego wysokość wzrośnie natomiast do kwoty 215,84 zł. Nastąpi to automatycznie, bez konieczności składania dodatkowego wniosku.

Okres pobierania zasiłku

Prawo do zasiłku pielęgnacyjnego przyznawane jest:

- na czas ważności orzeczenia o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności;
- na czas nieokreślony, jeżeli orzeczenie wydano na stałe;
- na czas nieokreślony dla osób, które ukończyły 75 lat.

Jak uzyskać zasiłek pielęgnacyjny? Jakie dokumenty trzeba dołączyć?

Wniosek o ustalenie prawa do zasiłku pielęgnacyjnego można składać przez cały rok. Należy go złożyć wraz z dokumentami i załącznikami w urzędzie miasta lub gminy (zgodnie z miejscem zamieszkania osoby uprawnionej), czy też w jednostce wypłacającej świadczenia rodzinne (np. Ośrodku Pomocy Społecznej). Wzór wniosku znajduje się na stronach internetowych urzędów czy OPS, lecz można go otrzymać także stacjonarnie w ich placówkach.

Do wniosku należy dołączyć:

- orzeczenie o niepełnosprawności wydane przez Miejski Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności (nie dotyczy to osób, które spełniają przesłanki do uzyskania świadczenia w wyniku ukończenia 75 roku życia);
- dokument potwierdzający tożsamość,
- w przypadku osób poniżej 16. roku życia odpis aktu urodzenia.

Jeżeli wniosek składany jest w imieniu osoby pełnoletniej, należy wówczas przedłożyć upoważnienie tej osoby do złożenia wniosku. Natomiast gdy osoba składająca jest opiekunem prawnym osoby, w imieniu której składa wniosek, nie musi takiego upoważnienia przedstawiać.

Co to jest dodatek pielęgnacyjny?

Dodatek pielęgnacyjny jest świadczeniem comiesięcznym, wypłacanym łącznie z emeryturą lub rentą. Jest to pomoc ze strony państwa w przynajmniej częściowym pokryciu kosztów, które wynikają z niezdolności bądź ograniczonej niezdolności do samodzielnego funkcjonowania beneficjenta świadczenia.

Kto może otrzymać dodatek pielęgnacyjny?

O dodatek pielęgnacyjny mogą ubiegać się osoby uprawnione do emerytury lub renty własnej, które przez lekarza orzecznika z ZUS-u zostały uznane za całkowicie niezdolne do pracy i samodzielnej egzystencji. Osobom, które ukończyły 75 lat, jest on przyznawany z urzędu, co oznacza, że nie muszą składać z tego tytułu żadnych

dodatkowych dokumentów ani udowadniać całkowitej niezdolności do samodzielnej egzystencji.

Dodatek pielęgnacyjny nie przysługuje osobom umieszczonym w instytucjach zapewniających całodobowe nieodpłatne utrzymanie. Wyjątkiem jest sytuacja, gdy uprawniony do świadczeń przebywa poza tymi placówkami przez okres dłuższy niż dwa tygodnie w miesiącu. Wtedy dodatek pielęgnacyjny mu przysługuje.

Całkowita niezdolność do pracy i samodzielnej egzystencji powstaje w momencie takiego naruszenia sprawności organizmu, które wymaga stałej opieki i pomocy innej osoby w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych i elementarnych potrzeb życia codziennego. Należą do nich m. in.:

- spożywanie posiłków,
- ubieranie,
- mycie,
- możliwość zakupu żywności,
- utrzymanie porządku
- uiszczanie opłat,
- możliwość odbycia wizyty u lekarza.

Kto przyznaje dodatek pielęgnacyjny i jakie są wymagane dokumenty?

Organem przyznającym i wypłacającym to świadczenie jest Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Jak zostało wspomniane wcześniej, osobom po 75. roku życia organ przyznaje dodatek bez składania jakichkolwiek dokumentów, ponieważ przysługuje on z urzędu. Natomiast osoby, które mają orzeczenie stwierdzające całkowitą niezdolność do pracy i samodzielnej egzystencji, muszą złożyć wymagane dokumenty:

- zaświadczenie o stanie zdrowia na druku OL-9 (nie wcześniej niż miesiąc przed złożeniem wniosku),
- dokumentację medyczną oraz inne dokumenty mające znaczenie dla wydania orzeczenia o całkowitej niezdolności do pracy oraz do samodzielnej egzystencji,
- wniosek o przyznanie prawa do dodatku pielęgnacyjnego.

Dokumenty te można złożyć w dowolnym czasie w dowolnej jednostce ZUS osobiście lub za pośrednictwem poczty.

Wniosek jest rozpatrywany najczęściej przez jednostkę ZUS właściwą ze względu na adres zamieszkania zainteresowanego. Po analizie i wyjaśnieniu wszystkich okoliczności, które mają wpływ na wydanie decyzji, ZUS w ciągu 30 dni powinien poinformować wnioskodawcę o tym, czy dodatek zostanie przyznany czy też nie.

W przypadku odmowy przyznania dodatku pielęgnacyjnego z tytułu całkowitej niezdolności do pracy i samodzielnej egzystencji przysługuje odwołanie od decyzji organu przyznającego świadczenia do Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych. Odwołania dokonuje się za pośrednictwem jednostki ZUS, która wydała decyzję.

Jaka jest wysokość dodatku pielęgnacyjnego?

Wysokość dodatku pielęgnacyjnego od 1 marca 2019 r. wynosi 222,01 zł. Podobnie jak emerytura, ten dodatek jest corocznie waloryzowany i ulega podwyższeniu wraz z waloryzacją świadczeń emerytalnych. 1 marca każdego roku ma miejsce zmiana wysokości dodatku. Należy także zaznaczyć, że dodatek pielęgnacyjny jest wolny od podatku dochodowego i nie podlega ani egzekucji sądowej ani egzekucji administracyjnej. Wypłata dodatku pielęgnacyjnego następuje wraz z wypłatą emerytury lub renty w terminach określonych w decyzji o przyznaniu tego świadczenia.

6. Zasiłek opiekuńczy

W przypadku, gdy występuje konieczność sprawowania opieki nad chorym członkiem rodziny, pracownik - mimo że nie świadczy pracy - ma możliwość otrzymania rekompensaty finansowej za ten czas jako zasiłek opiekuńczy wypłacany przez ZUS.

Co to jest zasiłek opiekuńczy?

Zasiłek opiekuńczy przysługuje każdemu ubezpieczonemu w razie konieczności sprawowania osobistej opieki nad dziećmi lub innymi chorymi członkami rodziny. Ma na celu ochronę osoby ubezpieczonej przed utratą wynagrodzenia w czasie sprawowania opieki nad chorym dzieckiem lub innym chorym członkiem rodziny. Nie jest on wypłacany, gdy poza ubezpieczonym są inni członkowie rodziny pozostający we wspólnym gospodarstwie domowym, którzy mogą zapewnić opiekę dziecku lub choremu członkowi rodziny.

Sprawowanie opieki nad chorym dzieckiem w wieku do 2 lat uprawnia do zasiłku opiekuńczego nawet wówczas, gdy w gospodarstwie domowym pozostają inne osoby, które mogą zapewnić opiekę choremu dziecku.

Zasiłek opiekuńczy przysługuje w danym roku kalendarzowym przez okres nie dłuższy niż 60 dni w razie sprawowania opieki nad chorym dzieckiem do lat 14. W tym limicie mieści się 14 dni z tytułu opieki nad innymi chorymi członkami rodziny, do których zalicza się m.in. dziecko w wieku powyżej 14 lat.

Zasiłek opiekuńczy przysługuje łącznie na opiekę nad dziećmi i innymi członkami rodziny za okres nie dłuższy niż 60 dni w roku kalendarzowym, niezależnie od liczby członków rodziny uprawnionych do zasiłku opiekuńczego oraz bez względu na liczbę dzieci i innych członków rodziny wymagających opieki.

Pracownik nie nabywa prawa do zasiłku opiekuńczego, jeżeli w okresie sprawowania opieki zachowuje prawo do wynagrodzenia. Dotyczy to wynagrodzenia za urlop wypoczynkowy oraz wynagrodzenia za czas usprawiedliwionej nieobecności w pracy. Pracownik również nie ma prawa do zasiłku opiekuńczego w przypadku, gdy przebywa na urlopie bezpłatnym lub wychowawczym.

Prawo do zasiłku opiekuńczego przysługuje na równi matce i ojcu dziecka, jednak zasiłek opiekuńczy za dany okres wypłaca się tylko jednemu z rodziców, tj. temu, który wystąpił z wnioskiem o jego wypłatę jako pierwszy. Zasiłek opiekuńczy wypłacany jest bez okresu wyczekiwania oraz w wysokości 80% podstawy wymiaru zasiłku.

Wysokość zasiłku

Zasiłek opiekuńczy wypłacany jest wysokości 80% podstawy wymiaru zasiłku. Podstawa wymiaru zasiłku to przeciętne miesięczne wynagrodzenie pracownika

wypłacone za okres dwunastu miesięcy poprzedzających powstanie niezdolności do pracy.

Zasiłek przysługuje na każdy dzień niezdolności do pracy przeznaczonej na sprawowanie opieki, nie wyłączając dni ustawowo wolnych od pracy.

Okres pobierania zasiłku

Okres przysługiwania zasiłku opiekuńczego został uzależniony od tego, nad kim ubezpieczony sprawuje opiekę. Zasiłek ten przysługuje maksymalnie:

- za 60 dni w roku kalendarzowym, jeżeli opieka jest sprawowana nad zdrowym dzieckiem w wieku do ukończenia 8 lat lub chorym dzieckiem w wieku do ukończenia 14 lat,
- za 30 dni w roku kalendarzowym, jeżeli opieka sprawowana jest nad chorym, niepełnosprawnym dzieckiem.
- za 14 dni w roku kalendarzowym, jeżeli opieka jest sprawowana nad innym chorym członkiem rodziny.

Łączny okres wypłaty zasiłku w całym roku kalendarzowym nie może przekroczyć 60 dni, bez względu na liczbę uprawnionych do jego pobierania oraz bez względu na liczbę osób wymagających opieki.

Prawo do zasiłku opiekuńczego, w odróżnieniu od zasiłku chorobowego, przysługuje ubezpieczonym bez okresu wyczekiwania.

Czy zawsze na dziecko?

Zasiłek opiekuńczy przysługuje ubezpieczonemu zwolnionemu od wykonywania pracy z powodu konieczności osobistego sprawowania opieki nad chorym dzieckiem w wieku do ukończenia 14 lat, a za takie uważa się dzieci własne ubezpieczonego lub jego małżonka oraz dzieci przysposobione, a także dzieci przyjęte na wychowanie i utrzymanie.

Możliwość otrzymania zasiłku opiekuńczego występuję więc, jeżeli pracownik będzie chciał sprawować opiekę nad dzieckiem swojego małżonka. Fakt, że nie jest to dziecko własne pracownika tylko jego małżonka, nie daje powodów, które uniemożliwiają otrzymywanie zasiłku opiekuńczego, jeżeli małżonek pracownika nie może sprawować opieki podczas choroby.

Również, jeżeli pracownik nie jest w związku formalnym, a wychowuje własne dziecko ze swoją partnerką, to może korzystać z zasiłku opiekuńczego w przypadku choroby dziecka, pod warunkiem, że nie ma osoby w domu, która mogłaby sprawować opiekę nad chorym dzieckiem.

Jednak w przypadku, gdyby pracownik chciał sprawować opiekę nad dzieckiem partnerki, ale nie jest to jego własne dziecko, zasiłek opiekuńczy się nie należy.

Zasiłek opiekuńczy na matkę swojego dziecka

Zasiłek opiekuńczy przysługuje ubezpieczonym w przypadkach sprawowania osobistej opieki nad dziećmi lub innymi chorymi członkami rodziny. Za członków rodziny, o których mowa wyżej, uważa się: małżonka, rodziców, rodzica dziecka, ojczyma, macochę, teściów, dziadków, wnuki, rodzeństwo oraz dzieci w wieku powyżej 14 lat, jeżeli pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym z ubezpieczonym w okresie sprawowania opieki.

Począwszy od 14 sierpnia 2015 r. rodzice dziecka niepozostający w formalnym związku małżeńskim, ale prowadzący wspólne gospodarstwo domowe, przy ustalaniu prawa do zasiłku opiekuńczego są traktowani jak członkowie rodziny.

Rodzice dziecka nie muszą zatem tworzyć formalnego związku małżeńskiego, aby w okresie choroby mogli sprawować opiekę wzajemnie nad sobą. A zatem pracownik jest uprawniony do otrzymania zasiłku opiekuńczego z tytułu sprawowania opieki nad matką swojego dziecka, o ile pozostaje z nią we wspólnym gospodarstwie domowym.

7. Zasiłek rehabilitacyjny

Świadczenie rehabilitacyjne jest uprawnieniem ubezpieczonego, który po wyczerpaniu zasiłku chorobowego jest nadal niezdolny do pracy, a dalsze leczenie lub rehabilitacja rokują odzyskanie przez niego zdolności do pracy. Ubezpieczony powinien wiedzieć jakie warunki musi spełnić by owe świadczenie zostało mu przyznane

Co to jest zasiłek rehabilitacyjny?

Świadczenie rehabilitacyjne przysługuje ubezpieczonemu, który po wyczerpaniu zasiłku chorobowego jest nadal niezdolny do pracy z powodu choroby, a dalsze leczenie lub rehabilitacja lecznicza rokują odzyskanie przez niego zdolności do pracy.

Prawo do tego świadczenia jest przyznawane na okres niezbędny do przywrócenia zdolności do pracy, nie dłużej jednak niż przez 12 miesięcy. Wypłaca się je za każdy dzień niezdolności do pracy, w tym również za dni ustawowo wolne od pracy.

Świadczenie rehabilitacyjne stanowi pewnego rodzaju kontynuację zasiłku chorobowego. Możemy je otrzymać wtedy, gdy wyczerpaliśmy już okres zasiłkowy (182 lub 270 dni - gdy choroba jest spowodowana gruźlicą lub ciążą), jesteśmy nadal niezdolni do pracy, ale dalsze leczenie lub rehabilitacja dają nadzieję, że do niej wrócimy.

Świadczenie rehabilitacyjne możemy pobierać maksymalnie przez 12 miesięcy. O tym, czy nam się należy, decyduje lekarz orzecznik ZUS. Od jego orzeczenia można wnieść sprzeciw do komisji lekarskiej w ciągu 14 dni od daty doręczenia tego orzeczenia. Na podstawie orzeczenia lekarza orzecznika albo komisji lekarskiej ZUS wydaje decyzję w sprawie przyznania świadczenia rehabilitacyjnego - mówi Krystyna Michałek, regionalny rzecznik ZUS województwa kujawsko-pomorskiego.

Świadczenie rehabilitacyjne przysługuje także ubezpieczonemu, który po wyczerpaniu okresu zasiłku chorobowego ubiegał się o rentę z tytułu niezdolności do pracy, ale lekarz orzecznik ZUS uznał, że stan jego zdrowia rokuje odzyskanie zdolności do pracy i w związku z tym wystarczające będzie przyznanie mu tego świadczenia, a nie renty. Warto dodać, że świadczenie może nabyć nie tylko pracownik, ale również np. zleceniobiorca lub osoba prowadząca działalność gospodarczą, jeżeli podlegali ubezpieczeniu chorobowemu.

Dla kogo zasiłek rehabilitacyjny?

Zasiłek – a właściwie świadczenie rehabilitacyjne – jest przyznawane wszystkim osobom, jakie podlegały ubezpieczeniu chorobowemu w związku z wykonywanym zajęciem zarobkowym.

Świadczenie rehabilitacyjne jest przyznawane wtedy, gdy dana osoba wykorzysta już cały okres przebywania na zwolnieniu lekarskim, a następnie na zasiłku chorobowym, a mimo tego jej stan zdrowia wciąż nie pozwoli na powrócenie do pracy.

Warunkiem do zatwierdzenia wniosku o przyznanie świadczenia jest otrzymanie pozytywnej opinii w kwestii rokowań zdrowotnych chorego. Oznacza to, iż lekarz orzecznik ZUS musi potwierdzić, iż dany wnioskodawca ma szansę odzyskać zdrowie, a tym samym – zdolność do podjęcia pracy.

Jakie dokumenty trzeba złożyć

Świadczenie rehabilitacyjne przyznawane jest na wniosek ubezpieczonego (ZUS Np-7) złożony w oddziale ZUS właściwym według miejsca zamieszkania. Do wniosku o świadczenie powinno być dołączone zaświadczenie o stanie zdrowia (druk ZUS N-9) wypełnione przez lekarza leczącego oraz wywiad zawodowy z miejsca pracy (druk ZUS N-10). Wywiad zawodowy nie jest wymagany, jeżeli niezdolność do pracy powstała po ustaniu tytułu ubezpieczenia lub gdy wnioskodawcą jest osoba prowadząca działalność pozarolniczą.

W razie niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy ubezpieczonego będącego pracownikiem należy dołączyć również protokół ustalenia okoliczności i przyczyn wypadku przy pracy. Gdy niezdolność do pracy spowodowana wypadkiem przy pracy dotyczy pozostałych ubezpieczonych trzeba załączyć kartę wypadku przy pracy. Natomiast w razie niezdolności do pracy spowodowanej chorobą zawodową koniecznie trzeba dołączyć decyzję o stwierdzeniu choroby zawodowej, wydaną przez inspektora sanitarnego.

W sytuacji, gdy świadczenie jest wypłacanie przez ZUS, niezbędne jest zaświadczenie płatnika składek. Jest ono wystawiane na różnych drukach. W przypadku pracowników jest to druk ZUS Z-3. Ubezpieczeni wykonujący pozarolniczą działalność, ubezpieczeni współpracujący z osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność oraz duchowni wypełniają druk ZUS Z-3b, a pozostali ubezpieczeni - druk ZUS Z-3a.

Zaświadczenie płatnika składek nie jest wymagane, jeżeli było złożone do ustalenia prawa do zasiłku chorobowego i nie uległy zmianie okoliczności mające wpływ na prawo, wysokość i podstawę wymiaru świadczenia.

Jeżeli natomiast o przyznanie świadczenia stara się osoba, która nie jest już objęta ubezpieczeniem chorobowym, powinna dołączyć do tego zestawu oświadczenie na druku ZUS Z-10.

Co w przypadku wydania niekorzystnego orzeczenia?

O prawie przyznania świadczenia rehabilitacyjnego orzeka lekarz orzecznik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. W przypadku wydania niekorzystnego dla ubezpieczonego orzeczenia ubezpieczonemu przysługuje sprzeciw do komisji lekarskiej ZUS. Ponadto Prezes ZUS może zgłosić zarzut wadliwości orzeczenia lekarza orzecznika w terminie i na zasadach przewidzianych w przepisach o emeryturach i rentach z FUS. Orzeczenie

lekarza orzecznika, od którego nie wniesiono sprzeciwu lub co do którego nie wniesiono zarzutu wadliwości, albo orzeczenie komisji lekarskiej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych – stanowi podstawę do wydania decyzji w sprawie świadczenia rehabilitacyjnego.

Komu nie przysługuje świadczenie?

Świadczenie rehabilitacyjne nie przysługuje osobie uprawnionej do:

- emerytury,
- renty z tytułu niezdolności do pracy,
- zasiłku dla bezrobotnych,
- zasiłku przedemerytalnego,
- świadczenia przedemerytalnego,
- nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego,
- urlopu dla poratowania zdrowia, udzielonego na postawie odrębnych przepisów.

Ile wynosi świadczenie?

Świadczenie rehabilitacyjne wynosi:

- 90 % podstawy wymiaru zasiłku chorobowego za okres pierwszych trzech miesięcy,
- 75 % tej podstawy za pozostały okres, 100 % jeżeli niezdolność do pracy przypada w okresie ciąży.

Świadczenie rehabilitacyjne przysługuje za każdy dzień niezdolności do pracy, nie wyłączając dni wolnych od pracy.

Kiedy nie przysługuje?

Świadczenie rehabilitacyjne nie przysługuje za okresy niezdolności do pracy, w których ubezpieczony na podstawie przepisów o wynagradzaniu zachowuje prawo do wynagrodzenia oraz w okresach urlopu bezpłatnego lub wychowawczego, tymczasowego aresztowania albo odbywania kary pozbawienia wolności. Ponadto świadczenie nie przysługuje osobie uprawnionej do urlopu dla poratowania zdrowia udzielonego na podstawie odrębnych przepisów.

Kiedy przysługuje świadczenie rehabilitacyjne i jak je wypłacać

Nie przysługuje ubezpieczonemu za cały okres niezdolności do pracy, jeżeli niezdolność ta spowodowana została w wyniku umyślnego przestępstwa lub wykroczenia popełnionego przez tego ubezpieczonego.

Kiedy ubezpieczony utraci prawo do świadczenia rehabilitacyjnego?

Ubezpieczony straci prawo do świadczenia, jeżeli będzie wykonywał w okresie pobierania tego świadczenia pracę zarobkową lub będzie wykorzystywał czas, na który przyznane zostało świadczenie w sposób niezgodny z jego przeznaczeniem. Jeżeli organ

rentowy skontroluje ubezpieczonego i powyższe fakty zostaną stwierdzone, wówczas świadczenie rehabilitacyjne nie będzie przysługiwało za miesiąc kalendarzowy, w którym owe fakty miały miejsce.

8. Fundusz alimentacyjny

Osoby uprawnione do świadczenia

Fundusz alimentacyjny przysługuje osobie, która ma zasądzone alimenty na podstawie tytułu wykonawczego pochodzącego lub zatwierdzonego przez sąd, jeżeli jego egzekucja okazała się bezskuteczna.

Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują osobie uprawnionej:

- do ukończenia 18 roku życia;
- do ukończenia nauki w szkole lub szkole wyższej, jedna nie dłużej niż do ukończenia 25 roku życia;
- bezterminowo, jeżeli osoba uprawniona legitymuje się orzeczeniem
- znacznym stopniu niepełnosprawności.

Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują w wysokości bieżąco ustalonych alimentów, jednak nie więcej niż 500,00 zł.

Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują, jeżeli dochód na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty 725,00 zł.

Wymagane dokumenty

W celu otrzymania świadczeń z funduszu alimentacyjnego należy złożyć wniosek oraz dołączyć do niego następujące dokumenty:

- zaświadczenie naczelnika urzędu skarbowego, dotyczące członków rodziny rozliczających się na podstawie przepisów o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, zawierające informacje odpowiednio o: formie opłacanego podatku, wysokości przychodu, stawce podatku, wysokość opłaconego podatku w roku kalendarzowym poprzedzającym okres świadczeniowy (na okres świadczeniowy 2018/2019 za rok 2017);
- zaświadczenia lub oświadczenia członków rodziny o dochodach osiągniętych w roku kalendarzowym poprzedzającym okres świadczeniowy innych niż dochody podlegające opodatkowaniu na zasadach określonych w art. 27, art. 30b, art. 30c, art. 30e i art. 30f ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (obecnie na okres świadczeniowy 2018/2019 za rok 2017);
- zaświadczenie lub oświadczenie o uczęszczaniu osoby uprawnionej do szkoły lub szkoły wyższej. Wzór zaświadczenia i oświadczenia;
- zaświadczenie właściwego organy gminy, nakaz płatniczy albo oświadczenie o wielkości gospodarstwa rolnego wyrażonej w hektarach przeliczeniowych ogólnej powierzchni;

- w roku kalendarzowym poprzedzającym okres świadczeniowy: umowę dzierżawy, w przypadku oddania części lub całości znajdującego się w posiadaniu rodziny gospodarstwa rolnego w dzierżawę, na podstawie umowy zawartej stosownie do przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników, albo oddania gospodarstwa rolnego w dzierżawę w związku z pobieraniem renty określonej w przepisach o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej;
- umowę zawartą w formie aktu notarialnego, w przypadku wniesienia gospodarstwa rolnego do użytkowania przez rolniczą spółdzielnię produkcyjną;
- odpis podlegającego wykonaniu orzeczenia sądu zasądzającego alimenty na rzecz osób w rodzinie lub poza rodziną, odpis postanowienia sądu o zabezpieczeniu powództwa o alimenty na rzecz osób w rodzinie lub poza rodziną, lub odpis protokołu zawierającego treść ugody sądowej lub odpis zatwierdzonej przez sąd ugody zawartej przed mediatorem lub innego tytułu wykonawczego pochodzącego lub zatwierdzonego przez sąd, zobowiązujących do alimentów na rzecz osób w rodzinie lub poza rodziną;
- przekazy lub przelewy pieniężne dokumentujące wysokość zapłaconych alimentów, jeżeli członkowie rodziny są zobowiązani wyrokiem sądu, ugodą sądową lub ugodą zawartą przed mediatorem lub innym tytułem wykonawczym pochodzącym lub zatwierdzonym przez sąd do ich płacenia na rzecz osoby spoza rodziny;
- w przypadku gdy osoba uprawniona nie otrzymała alimentów albo otrzymała je w wysokości niższej od ustalonej w wyroku sądu, ugodzie sądowej lub ugodzie zawartej przed mediatorem lub innym tytule wykonawczym pochodzącym lub zatwierdzonym przez sąd:
- zaświadczenie organu prowadzącego postępowanie egzekucyjne o całkowitej lub częściowej bezskuteczności egzekucji alimentów, a także o wysokości wyegzekwowanych alimentów (obecnie na okres świadczeniowy 2018/2019 za rok 2017), lub informację właściwego sądu lub właściwej instytucji o podjęciu przez osobę uprawnioną czynności związanych z wykonaniem tytułu wykonawczego za granicą albo o niepodjęciu tych czynności, w szczególności w związku z brakiem podstawy prawnej do ich podjęcia lub brakiem możliwości wskazania przez osobę uprawnioną miejsca zamieszkania dłużnika alimentacyjnego za granicą, jeżeli dłużnik zamieszkuje za granicą;
- dokument, w tym oświadczenie, określający datę utraty dochodu oraz wysokość i rodzaj utraconego dochodu np. świadectwo pracy i zaświadczenie pracodawcy o wysokości dochodu netto osiągniętego w okresie zatrudnienia;
- dokument, w tym oświadczenie, określający datę uzyskania dochodu oraz wysokość i rodzaj dochodu uzyskanego przez członka rodziny oraz liczbę

miesięcy, w których dochód był uzyskiwany, w przypadku uzyskania dochodu w roku kalendarzowym poprzedzającym okres świadczeniowy;

- dokument, w tym oświadczenie, określający datę uzyskania dochodu oraz wysokość i rodzaj dochodu uzyskanego przez członka rodziny za miesiąc następujący po miesiącu, w którym nastąpiło uzyskanie dochodu, w przypadku uzyskania dochodu po roku kalendarzowym poprzedzającym okres świadczeniowy;
- zaświadczenie organu prowadzącego postępowanie egzekucyjne o bezskuteczności egzekucji alimentów zawierające informację o stanie egzekucji, przyczynach jej bezskuteczności oraz o działaniach podejmowanych w celu wyegzekwowania zasądzonego świadczenia alimentacyjnego albo oświadczenie o bezskuteczności egzekucji alimentów
- kartę pobytu, w przypadku cudzoziemca przebywającego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, zezwolenia na pobyt czasowy w związku z okolicznościami, o których mowa w art. 186 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, lub w związku z uzyskaniem w Rzeczypospolitej Polskiej statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej.

Termin i sposób załatwienia

Postępowanie w sprawie ustalenia prawa do świadczeń z funduszu alimentacyjnego kończy się wydaniem decyzji administracyjnej w ciągu 1 miesiąca od daty złożenia wniosku (dotyczy wniosków złożonych w trakcie okresu świadczeniowego).

W przypadku konieczności przeprowadzenia szczegółowego postępowania administracyjnego termin załatwienia sprawy może ulec wydłużeniu.

Wnioski o ustalenie prawa do świadczeń z funduszu alimentacyjnego na nowy okres świadczeniowy są przyjmowane od dnia 1 sierpnia a w przypadku wniosków składanych droga elektroniczną- od dnia 1 lipca danego roku.

W przypadku gdy osoba ubiegająca się o świadczenia z funduszu alimentacyjnego na nowy okres świadczeniowy złoży wniosek wraz z dokumentami w okresie do dnia 31 sierpnia danego roku ustalenie prawa do świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz wypłata przysługujących świadczeń za mc październik następuje do dnia 31 października tego roku.

W przypadku gdy osoba ubiegająca się o świadczenia z funduszu alimentacyjnego na nowy okres świadczeniowy złoży wniosek wraz z dokumentami w okresie od dnia 1 września do dnia 30 września danego roku ustalenie prawa do świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz wypłata przysługujących świadczeń następuje do dnia 30 listopada tego roku

W przypadku gdy osoba ubiegająca się o świadczenia z funduszu alimentacyjnego na nowy okres świadczeniowy złoży wniosek wraz z dokumentami w okresie

od dnia 1 października do dnia 31 października danego roku o ustalenie prawa do świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz wypłata przysługujących świadczeń następuje do dnia 31 grudnia danego roku.

W przypadku gdy osoba ubiegająca się o świadczenia z funduszu alimentacyjnego na nowy okres świadczeniowy złoży wniosek wraz z dokumentami w okresie od dnia 1 listopada do dnia 30 listopada danego roku, ustalenie prawa do świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz wypłata przysługujących świadczeń następuje do dnia 31 stycznia następnego roku.

W przypadku gdy osoba ubiegająca się o świadczenia z funduszu alimentacyjnego na nowy okres świadczeniowy złoży wniosek wraz z dokumentami w okresie od dnia 1 grudnia danego roku do dnia 31 stycznia następnego roku, ustalenie prawa do świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz wypłata przysługujących świadczeń następuje do ostatniego dnia lutego następnego roku.

Kiedy świadczenie nie przysługuje

Świadczenia z funduszu alimentacyjnego nie przysługują, gdy:

- osoba uprawniona ukończyła 18 rok życia i nie uczy się w szkole lub szkole wyższej;
- osoba uprawniona ukończyła 25 rok życia i nie legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- dochód na osobę w rodzinie przekracza kryterium dochodowe;
- egzekucja alimentów okazała się skuteczna;
- osoba uprawniona zawarła związek małżeński;
- osoba uprawniona została umieszczona w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie lub w pieczy zastępczej.

9. Renta rodzinna

Co to jest renta rodzina?

Renta rodzinna to świadczenie, które może otrzymać uprawniony członek rodziny po śmierci osoby, która miała prawo do emerytury lub renty z niezdolności do pracy - lub po osobie ubezpieczonej, która spełniała warunki do przyznania tych świadczeń. Szczegółowo instytucja renty rodzinnej została opisana w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2018 r. poz. 138).

Komu przysługuje renta rodzinna?

Renta rodzinna ma na celu finansowe wsparcie po śmierci bliskiej osoby. Jednak nie każdy może z niej skorzystać. Aby zostały spełnione przesłanki do przyznania renty rodzinnej po osobie zmarłej, ta w momencie śmierci musiała mieć przyznane prawo do emerytury, w tym emerytury pomostowej lub renty z tytułu niezdolności do pracy albo spełniać warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń. Jeżeli osoba zmarła w chwili śmierci pobierała zasiłek przedemerytalny, świadczenie przedemerytalne lub nauczycielskie świadczenie kompensacyjne, jej bliscy także mogą ubiegać się o rentę rodzinną.

To, jakie warunki muszą zostać spełnione, aby poszczególni członkowie rodziny mogli otrzymać omawiane świadczenie, reguluje przywołana wcześniej ustawa o emeryturach i rentach w art. 67-72.

Dzieci

Renta rodzinna przysługuje dzieciom własnym, przysposobionym oraz dzieciom drugiego małżonka do ukończenia 16 lat. Wiek ten ulega wydłużeniu do ukończenia 25 lat pod warunkiem kontynuowania nauki. Ograniczenie wiekowe nie jest brane pod uwagę, jeżeli dzieci stały się całkowicie niezdolne do pracy w okresie pobierania renty. Jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, to prawo do renty przedłuża się do zakończenia tego roku studiów.

Wnuki i rodzeństwo osoby zmarłej

Wnuki, rodzeństwo oraz inne dzieci przyjęte na wychowanie i utrzymanie przed osiągnięciem 18. roku życia (z wyjątkiem dzieci przyjętych na wychowanie i utrzymanie w ramach rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka) również mają prawo do otrzymania omawianego świadczenia. Warunkiem jednak jest moment przyjęcia ich na wychowanie przez osobę zmarłą. Aby uzyskać świadczenie, przyjęcie na wychowanie musiało nastąpić co najmniej na rok przed śmiercią ubezpieczonego, chyba że śmierć była następstwem wypadku. Renta rodzinna nie zostanie przyznana, jeżeli omawiani bliscy mają prawo do renty po zmarłych rodzicach. W przypadku gdy

rodzice żyją, musi zostać dowiedzione, że nie mogą zapewnić im utrzymania. Nie ma takiej potrzeby w sytuacji gdy osoba zmarła lub jej małżonek był ich opiekunem ustanowionym przez sąd.

Wdowa lub wdowiec

Jeśli w chwili śmierci małżonka wdowa ukończyła 50 lat lub była niezdolna do pracy, należy jej się renta rodzinna. Jeżeli wychowuje ona co najmniej jedno z dzieci, wnuków lub rodzeństwa uprawnionego do pobierania renty rodzinnej po jej zmarłym małżonku, które nie ukończyły 16 lat, a jeżeli się uczą - do 18. roku życia - lub są całkowicie niezdolne do pracy, również otrzyma świadczenie. Warto zwrócić uwagę na sytuację, gdy śmierć małżonka ma miejsce przed osiągnięciem wymaganego przepisami wieku niezbędnego do otrzymania świadczenia. Renta zostanie przyznana, jeżeli spełni warunek dotyczący wieku lub niezdolności do pracy w okresie nie dłuższym niż 5 lat od śmierci małżonka lub od zaprzestania wychowywania dzieci.

W przypadku osób rozwiedzionych bądź owdowiałych, które przed śmiercią małżonka nie pozostawały z nim we współwłasności małżeńskiej, jeżeli w dniu śmierci małżonka miały prawo do alimentów ustalonych przez sąd, to mogą liczyć na pozytywne rozpatrzenie wniosku o przyznanie renty rodzinnej.

Wdowa, która nie spełnia powyższych warunków, lecz nie posiada źródła utrzymania, ma prawo do okresowej renty rodzinnej przez okres roku od śmierci małżonka. Jeżeli uczestniczy w zorganizowanym szkoleniu w celu uzyskania kwalifikacji do wykonywania pracy zarobkowej, okres na jaki przyznana zostaje renta, może ulec wydłużeniu do okresu trwania szkolenia, jednak nie dłużej niż 2 lata od śmierci małżonka.

Rodzice, ojczym, macocha oraz osoby przysposabiające

Rodzice, ojczym, macocha oraz osoby przysposabiające będą uprawnieni do uzyskania renty rodzinnej, jeżeli dziecko ubezpieczone, bezpośrednio przed śmiercią przyczyniało się do ich utrzymania. Muszą jednak spełniać dodatkowe warunki dotyczące wieku, niezdolności do pracy lub wychowania dzieci, jak ma to miejsce w przypadku wdowy lub wdowca.

Jaką wysokość może osiągać renta rodzinna?

Wszystkim uprawnionym członkom rodziny przysługuje jedna łączna renta rodzinna, która jest podzielona w równych częściach pomiędzy osoby uprawnione.

Kwota wypłacana w ramach renty rodzinnej różni się w zależności od liczby osób uprawnionych do jej otrzymania i wynosi odpowiednio:

- dla jednej osoby uprawnionej - 85% świadczenia, które przysługiwało albo przysługiwałoby zmarłemu,
- dla dwóch osób uprawnionych - 90% świadczenia, które przysługiwało albo przysługiwałoby zmarłemu,

- dla trzech osób uprawnionych - 95% świadczenia, które przysługiwało albo przysługiwałoby zmarłemu.

Kwotą, która przysługiwała lub przysługiwałaby zmarłemu, jest:

- emerytura obliczona według zasad dotychczasowych lub
- emerytura obliczona według zreformowanych zasad lub
- emerytura pomostowa lub
- nauczycielskie świadczenie kompensacyjne lub
- renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.

Najniższa gwarantowana kwota świadczeń emerytalno-rentowych od 1 marca 2019 r., w tym renta rodzinna, wynosi 1100 zł.

Organ rentowy w oparciu o posiadane dane dotyczące zmarłej osoby ubezpieczonej (emeryta, rencisty) jest zobowiązany zbadać uprawnienia do wszystkich świadczeń emerytalno-rentowych, które mogłyby przysługiwać zmarłemu w dacie śmierci. Organ ma obowiązek ustalić rentę rodzinną po świadczeniu przysługującym w najkorzystniejszej wysokości.

Renta rodzinna jest wypłacana od dnia powstania do niej prawa, jednak nie wcześniej niż od miesiąca zgłoszenia wniosku o przyznanie renty. Jeżeli wniosek zostanie złożony po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć ubezpieczonego, emeryta lub rencisty, renta rodzinna jest wypłacana od dnia śmierci, nie wcześniej niż od spełnienia warunków do renty przez członków rodziny.

Jakie dokumenty należy złożyć, aby przyznana została renta rodzinna?

W celu otrzymania renty rodzinnej konieczne jest złożenie wniosku ERR-W, który można otrzymać w oddziale ZUS-u. Do formularza należy również złożyć dodatkowo dokumenty potwierdzające spełnienie warunków do przyznania renty:

- dokument potwierdzający datę urodzenia i stwierdzający datę zgonu członka rodziny, po którym ma zostać przyznana renta,
- dokument potwierdzający datę urodzenia osoby ubiegającej się o rentę,
- odpis skrócony aktu małżeństwa, gdy o rentę ubiega się osoba owdowiała,
- zaświadczenie o stanie zdrowia dziecka, osoby owdowiałej, wystawione przez lekarza leczącego, jeżeli przyznanie renty jest uzależnione od niezdolności do pracy,
- zaświadczenie o uczęszczaniu do szkoły, jeżeli dziecko ukończyło 16 lat,
- oświadczenie o pozostawaniu we wspólności małżeńskiej do dnia śmierci współmałżonka, a jeżeli takiej wspólności nie było, dokument o ustaleniu prawa do alimentów na podstawie decyzji sądu,
- oświadczenie stwierdzające nieosiąganie przychodów z tytułu zatrudnienia, służby lub innej pracy zarobkowej albo prowadzenia pozarolniczej działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego.

Wymagane dokumenty są uzależnione od indywidualnej sytuacji danej rodziny i w poszczególnych przypadkach mogą być wymagane inne potwierdzenia, druki lub oświadczenia.

10. Renta z tytułu niezdolności do pracy

Ubezpieczonemu, który całkowicie lub częściowo utracił zdolność do pracy zarobkowej, przysługuje renta z tytułu niezdolności do pracy, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki:

- został uznany za niezdolnego do pracy przez lekarza orzecznika ZUS,
- ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy stosowny do wieku, w którym powstała niezdolność do pracy,
- niezdolność do pracy powstała w okresach składkowych lub nieskładkowych (np. w okresie pobierania zasiłku chorobowego), określonych w art. 57 ust. 1 pkt 3 Ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (dalej: ustawy emerytalnej) albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów.

Powyższe wymogi dotyczące powstania niezdolności w okresach składkowych lub nieskładkowych nie będą miały zastosowania do ubezpieczonego, który:

- udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy;
- którego niezdolność do pracy jest spowodowana wypadkiem w drodze do pracy lub z pracy;

Warunek posiadania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego uzależniony jest od wieku ubezpieczonego, w którym powstała u niego niezdolność do pracy.

Wymagany okres wynosi odpowiednio:

- 1 rok - jeśli niezdolność do pracy powstała przed ukończeniem 20 lat,
- 2 lata - jeśli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 20 do 22 lat,
- 3 lata - jeśli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 22 do 25 lat,
- 4 lata - jeśli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 25 do 30 lat,
- 5 lat - jeśli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 30 lat.

5-letni okres składkowy i nieskładkowy wymagany od ubezpieczonego, którego niezdolność do pracy powstała po ukończeniu 30 lat, musi przypadać w ciągu ostatnich 10 lat. Ostatnie dziesięciolecie oblicza się od daty zgłoszenia wniosku o rentę lub od daty powstania niezdolności do pracy. Badając spełnienie tego warunku, ZUS przyjmuje dziesięciolecie bardziej korzystne dla ubezpieczonego.

Wyjątkiem od powyższego jest sytuacja ubezpieczonego, który stał się niezdolny do pracy z powodu skutków wypadku w drodze do pracy lub z pracy zaistniałego po dniu 31 grudnia 2002 r. Renta z tytułu niezdolności do pracy będzie przysługiwała

takiej osobie również w przypadku, gdy nie udowodni wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego.

Niezdolność do pracy

Niezdolność do pracy może być częściowa lub całkowita. Jak wskazuje art. 12 ustawy emerytalnej, niezdolną do pracy jest osoba, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie rokuje odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu.

Całkowicie niezdolną do pracy jest osoba, która utraciła zdolność do wykonywania jakiejkolwiek pracy. Częściowo niezdolną do pracy jest osoba, która w znacznym stopniu utraciła zdolność do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji.

Ubezpieczonemu, którego niezdolność do pracy została uznana za trwałą, przysługuje renta stała. Natomiast renta okresowa przysługuje, jeśli niezdolność do pracy ma charakter czasowy. Przysługuje ona przez okres wskazany w decyzji organu rentowego.

Renta z tytułu niezdolności do pracy - kto orzeka?

Oceny niezdolności do pracy dokonuje w formie orzeczenia lekarz orzecznik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. W tym celu ustala:

- datę powstania niezdolności do pracy,
- trwałość lub przewidywany okres niezdolności do pracy,
- związek przyczynowy niezdolności do pracy lub śmierci z określonymi okolicznościami,
- niezdolność do samodzielnej egzystencji,
- celowość przekwalifikowania zawodowego.

Niezdolność do pracy nie może być orzeczona na okres dłuższy niż 5 lat, chyba że według obecnej wiedzy medycznej nie ma rokowań na zmianę tego stanu. Na orzeczenie lekarza orzecznika ZUS przysługuje wniesienie sprzeciwu w ciągu 14 dni od momentu doręczenia.

Renta szkoleniowa

Renta szkoleniowa może zostać przyznana ubezpieczonemu, który spełni warunki wymagane do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy i uzyska orzeczenie

o celowości przekwalifikowania zawodowego ze względu na niezdolność do pracy w dotychczasowym zawodzie. Renta przyznawana jest na okres 6 miesięcy. Maksymalny okres pobierania tej renty nie może przekroczyć 36 miesięcy, z zastrzeżeniem, że ulega wydłużeniu na czas niezbędny do przekwalifikowania zawodowego, nie dłużej niż o 30 miesięcy. Okres 6 miesięcy może też ulec skróceniu, jeśli przed upływem tego okresu starosta zawiadomi organ rentowy o braku możliwości przekwalifikowania do innego zawodu lub o tym, że osoba zainteresowana nie poddaje się przekwalifikowaniu zawodowemu.

Renta szkoleniowa nie przysługuje w razie osiągania przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego oraz służby.

Renta szkoleniowa wynosi 75% podstawy jej wymiaru i jest niezależna od wymiaru stażu ubezpieczeniowego. Renta szkoleniowa nie może być niższa niż najniższa wysokość renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy.

Renta z tytułu niezdolności do pracy - wysokość

Renta z tytułu niezdolności do pracy i jej wysokość zależy od długości udowodnionych okresów składkowych i nieskładkowych oraz od wysokości podstawy wymiaru renty. Na wysokość renty z tytułu niezdolności do pracy składają się część socjalna, która jest jednakowa dla wszystkich ubezpieczonych oraz część zależna od długości stażu pracy i wysokości uzyskiwanych przychodów.

Wysokości renty ustala się w następujący sposób:

1. Renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy:
   - 24% kwoty bazowej, czyli część socjalna,
   - po 1,3% podstawy wymiaru za każdy rok okresów składkowych, z uwzględnieniem pełnych miesięcy,
   - po 0,7% podstawy wymiaru za każdy rok okresów nieskładkowych, z uwzględnieniem pełnych miesięcy,
   - po 0,7% podstawy wymiaru za każdy rok okresu brakującego do pełnych 25 okresów składkowych i nieskładkowych, przypadających od dnia zgłoszenia wniosku o rentę do dnia ukończenia przez wnioskodawcę 60 lat, tzw. staż hipotetyczny,
2. Renta z tytułu częściowej niezdolności do pracy:
   - wynosi 75% renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.

Jeżeli faktycznie obliczona wysokość renty jest niższa od świadczenia najniższego, wysokość renty podwyższa się do tej właśnie kwoty. Najniższa renta z tytułu niezdolności do pracy została określona przepisami ustawy emerytalnej. Podwyższa się je corocznie, od miesiąca, w którym przeprowadzana jest waloryzacja.

Podstawę wymiaru renty ustala się, przyjmując do jej wyliczenia przeciętną podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne lub na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z okresu 10 kolejnych lat kalendarzowych, wybranych z ostatnich 20 lat kalendarzowych poprzedzających rok, w którym zgłoszono wniosek o rentę.

Jednak na wniosek ubezpieczonego do wyliczenia podstawy wymiaru renty można przyjąć przeciętną podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne lub na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z okresu 20 lat, przypadających przed rokiem zgłoszenia wniosku, wybranych z całego okresu podlegania ubezpieczeniu.

Ustanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy

Prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy ustaje:

- gdy ustanie którykolwiek z warunków wymaganych do uzyskania prawa do renty,
- z upływem okresu, na jaki zostało przyznane to świadczenie,
- z dniem, od którego z urzędu została przyznana emerytura, tj. z dniem ukończenia wieku emerytalnego przez osoby ubezpieczone, uprawnione do renty z tytułu niezdolności do pracy,
- z chwilą śmierci osoby uprawnionej.

11. Renta socjalna

Renta socjalna – co to jest?

Renta socjalna to nic innego, jak specjalne świadczenie pieniężne przysługujące osobom, które ze względu na swój stan zdrowia utraciły szansę na normalne funkcjonowanie i możliwość kontynuowania pracy zarobkowej. Jednak takie naruszenie sprawności fizycznej musiało nastąpić, tuż przed ukończeniem 18 lat bądź w trakcie nauki przed ukończeniem 25 roku życia, przebywania studiów doktoranckich lub aspirantury wojskowej. Dlatego często tyczy się to niepełnosprawnych, którzy nigdy nie osiągną pełnej sprawności, a w wieku dorosłym zamieszkują z rodzicami lub w domach opieki społecznej.

Renta w całości finansowana jest przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Natomiast, podmiotami pośredniczącymi w wypłacie i udzielaniu wskazówek, co do formy wnioskowania o dodatek są lokalne ośrodki pomocy społecznej, czyli, tzw.

MOPS-y lub GOPS-y (Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej). Tak przyznawaną rentę waloryzuje się na zasadach i w trybie ustalonym dla emerytur i rent z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych

Na jaki okres ZUS przyznaje rentę socjalną?

ZUS przyznaje świadczenie socjalne, zgodnie z art. 4 Ustawy o rencie socjalnej2 na dwa sposoby:

- Na stałe – w przypadku, gdy całkowita niezdolność do pracy jest dożywotnia,
- Okresowo – w momencie, gdy niezdolność do pracy jest tymczasowa. Z tym że renta socjalna okresowa przysługuje przez okres wskazany w decyzji ZUS.

Jak starać się o rentę socjalną z MOPS w 2019 roku?

Co istotne, renta socjalna jest pewną formą rekompensaty dla niepełnosprawnych, którzy nigdy nie weszli na rynek pracy. W ten sposób nie mogli oni nabyć uprawnień do świadczeń z systemu ubezpieczenia społecznego. Dokładniej wymogi, co do jej przyznawania uregulowane są w Ustawie o rencie socjalnej, z dnia 27.06.2003 roku3. Określa ona zasady, tryb przyznawania, a także reguły wypłaty renty.

Komu więc, przysługuje prawo do nabycia renty?

Zgodnie z art. 2 Ustawy są to:

- Osoby, które posiadają obywatelstwo polskie i zamieszkują na obszarze RP,
- Cudzoziemcy zamieszkujący terytorium RP na podstawie zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE, zezwolenia na pobyt czasowy udzielony w związku z okolicznościami, o których mowa w art. 127 przekazywanie odcisków linii papilarnych cudzoziemców

lub art. 186 Ustawy o cudzoziemcach4 z dnia 12.12.2013 r. lub w związku z uzyskaniem w RP statusu uchodźcy bądź ochrony uzupełniającej,

- Cudzoziemcy posiadający kartę pobytu z adnotacją: "dostęp do rynku pracy", z wyłączeniem obywateli państw trzecich, którzy uzyskali zezwolenie na pracę na terytorium państwa członkowskiego na okres nieprzekraczający 6 miesięcy, obywateli państw trzecich przyjętych w celu podjęcia studiów lub pracy sezonowej oraz obywateli państw trzecich, którzy mają prawo do wykonywania pracy na podstawie wizy,
- Obywatele państw członkowskich UE oraz Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) zamieszkujący na terenie RP oraz członkom ich rodzin posiadającym prawo pobytu lub prawo stałego pobytu na obszarze RP.

Renta socjalna z opieki społecznej – komu przysługuje?

Jak wspomniano wcześniej, świadczenie socjalne dedykowane jest osobom, które w swoim dorosłym życiu nie zdążyły nabyć doświadczenia zawodowego i wypracować okresu składkowego, w wyniku wczesnej utraty zdrowia. Dlatego prawo do renty socjalnej mają pełnoletni mieszkańcy Polski, którzy posiadają orzeczenie o całkowitej niezdolności do wykonywania jakiejkolwiek pracy. Bez względu na to, czy jest to zdolność okresowa lub stała.

Kluczowym wymogiem, który decyduje o stopniu wypłacalności dodatku jest posiadanie aktualnego orzeczenia lekarskiego. Ma ono potwierdzać stan zdrowia wnioskodawcy i jego całkowitą niezdolność do pracy. Bez takiego okazania, wniosek o rentę nawet nie zostanie rozpatrzony! Decyzję taką podejmuje lekarz-orzecznik ZUS, który przebada pacjenta w miejscu jego zamieszkania.

Jak otrzymać rentę socjalną z MOPS?

By uzyskać rentę socjalną konieczne jest złożenie wniosku we właściwej placówce ZUS – osobiście bądź pocztą. Istnieje także możliwość, by w imieniu osoby uprawnionej dokonał tego:

- Opiekun prawny
- Przedstawiciel ustawowy – np. rodzic w imieniu dziecka
- Opiekun faktyczny – gdy złoży wniosek o faktycznym sprawowaniu opieki potwierdzony przez burmistrza, wójta lub prezydenta miasta
- Kierownik ośrodka pomocy społecznej – w sytuacji, gdy zostanie poproszony o pomoc
- Inna osoba – która została upoważniona do pełnomocnictwa

Do wniosku należy dołączyć wszelką niezbędną dokumentację, która zezwala do pobierania świadczenia. Są to, m.in.:

- Orzeczenie zaświadczenia o stanie zdrowia i całkowitej niezdolności do pracy, które wyda lekarz-orzecznik ZUS – powinno być wystawione nie wcześniej niż miesiąc przed datą wnioskowania!

- Inna dokumentacja medyczna, która może mieć znaczenie na decyzję przyznania renty – np. wyniki badań, karty z leczenia szpitalnego,
- Zaświadczenie ze szkoły lub studiów – w przypadku osób edukujących się,
- Dokumenty od pracodawcy – jeśli starający się o rentę jest zatrudniony. Może to być, np. wywiad zawodowy, oświadczenie o rodzaju pracy i wysokości zarobków, zaświadczenie o pobieraniu innych świadczeń socjalnych,
- Oświadczenie o byciu właścicielem lub współwłaścicielem nieruchomości rolnej – określa powierzchnię gospodarstwa w hektarach.

ZUS na wydanie decyzji o przyznaniu bądź odrzuceniu wniosku ma 30 dni, od daty jego dostarczenia. W przypadku odmownej opinii – wnioskujący może złożyć odwołanie do komisji lekarskiej ZUS na decyzję lekarza-orzecznika. Ma na to 14 dni od daty otrzymania orzeczenia. Ponadto, gdy ZUS odmówi zgody na prawo do renty socjalnej można odwołać się również do Sądu Okręgowego – a dokładniej do Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych. Takie odwołanie składa się w oddziale ZUS, który odrzucił wniosek.

Renta socjalna a praca

Czy osoba otrzymująca rentę socjalną może jednocześnie być zatrudniona? Zgodnie z obowiązującymi przepisami może pracować – zarówno na umowę o pracę, jak i w ramach umowy zlecenie czy o dzieło. Jednak osiągany dochód nie może przekroczyć 70 proc. miesięcznego wynagrodzenia. Renta socjalna jest rozliczana na bieżąco wraz uzyskiwanym przychodem wnioskującego. Dlatego w trakcie wyliczeń brane są pod uwagę zarobki osiągnięte na mocy, m.in.:

- Pracy wykonywanej na podstawie umowy zlecenia, umowy agencyjnej bądź współpracy przy wykonywaniu jednej z tych umów,
- Działalności twórczej oraz artystycznej,
- Otrzymywania stypendium sportowego,
- Pracy wykonywanej na zasadzie umowy o dzieło,
- Dokonywanie umów zlecenie przez uczniów szkół ponadpodstawowych i studentów, którzy nie ukończyli 26 lat,
- Prowadzenia pozarolniczej działalności,
- Pobierania zasiłku chorobowego, macierzyńskiego, opiekuńczego, a także świadczenia rehabilitacyjnego i wyrównawczego,
- Przychodu na podstawie umowy najmu, dzierżawy lub umów o podobnym charakterze,
- Na rentę socjalną wpływa także dochód osiągany za granicą!

12. Ubezwłasnowolnienie

Osoby mocno schorowane zawsze potrzebują pomocy, w szczególności najbliższej rodziny. Zdarza się, że niezbędna jest nie tylko pomoc faktyczna, ale też prawne zabezpieczenie majątku i chorego. Służy temu ubezwłasnowolnienie. Czym jest ubezwłasnowolnienie i kiedy można je zastosować? Jakie skutki wobec osoby i majątku wywołuje ubezwłasnowolnienie?

Czym jest ubezwłasnowolnienie?

Każdy człowiek od chwili urodzenia posiada tzw. zdolność prawną (czyli może być np. właścicielem domu, samochodu czy zostać dłużnikiem). Dopiero jednak z chwilą uzyskania pełnoletności uzyskuje pełną zdolność do czynności prawnych, czyli możliwość samodzielnego nabywania praw i zaciągania zobowiązań. Po ukończeniu 13. roku życia człowiek nabywa częściową zdolność do czynności prawnych, tj. może samodzielnie zawierać tylko określone umowy (w drobnych życiowych sprawach).

Ubezwłasnowolnienie związane jest właśnie ze zdolnością do czynności prawnych - w jednym przypadku częściowo, w drugim całkowicie pozbawia człowieka możliwości samodzielnego działania w sferze prawnej.

Zdolność do czynności prawnych - do której odnosi się instytucja ubezwłasnowolnienia - to nie to samo co zdolność prawną. Zdolności prawnej nigdy nie można pozbawić. Innymi słowy nikomu nie można zabrać możliwości być np. właścicielem samochodu. Można jednak w drodze ubezwłasnowolnienia ograniczyć lub wyłączyć możliwość samodzielnego zawierania umów.

Ubezwłasnowolnienie całkowite

Ubezwłasnowolnienie całkowite polega na całkowitym pozbawieniu człowieka zdolności do czynności prawnych. Tym samym ubezwłasnowolniony całkowicie samodzielnie nie może dokonać żadnej czynności prawnej (np. zawrzeć umowy). Dla ubezwłasnowolnionego całkowicie ustanawia się opiekę, chyba że pozostaje on jeszcze pod władzą rodzicielską (np. ubezwłasnowolniony całkowicie 16 - latek nie będzie posiadał opiekuna prawnego, jeśli jego rodzice posiadają nad nim władzę rodzicielską).

Ubezwłasnowolnienie całkowite (art. 13 Kodeksu cywilnego) możliwe jest wtedy, gdy łącznie spełnione są dwa warunki:

- osoba ukończyła lat 13 oraz
- jeżeli wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, nie jest w stanie kierować swym postępowaniem.

Nie każda zatem poważna dolegliwość zdrowotna uzasadnia ubezwłasnowolnienie całkowite. Co więcej, sama choroba (niedorozwój, zaburzenie psychiczne) nie jest wystarczające, aby doszło do ubezwłasnowolnienia. Musi temu jeszcze towarzyszyć powiązana z tymi przyczynami niemożność kierowania swoim postępowaniem przez osobę fizyczną. Przez pojęcie "niemożność" rozumie się brak świadomego kontaktu z otoczeniem oraz brak możliwości intelektualnej oceny swojego zachowania i wywołanych w nim następstw.

"Mimo istnienia wszystkich przesłanek sąd może oddalić żądanie ubezwłasnowolnienia, jeżeli sytuacja życiowa chorego jest ustabilizowana, ma on zapewnioną dostateczną opiekę faktyczną i nie zachodzi potrzeba podjęcia żadnych działań wymagających ustanowienia opieki prawnej, a orzeczenie ubezwłasnowolnienia mogłoby prowadzić do zakłócenia - wbrew interesom chorego - korzystnie dla niego uregulowanej sytuacji życiowej."

Ubezwłasnowolnienie całkowite wpływa nie tylko na sprawy majątkowe, ale życie prywatne. Przykładowo, ubezwłasnowolniony całkowicie nie może zawrzeć związku małżeńskiego.

Ubezwłasnowolnienie częściowe

Ubezwłasnowolnienie częściowe polega na ograniczeniu danej osobie zdolności do czynności prawnych. Ubezwłasnowolniony częściowo może samodzielnie dokonywać tylko mało istotnych czynności prawnych (głównie zawierać umowy należące do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego). Poza wyjątkami do ważności czynności prawnej, przez którą osoba ubezwłasnowolniona zaciąga zobowiązanie lub rozporządza swoim prawem, potrzebna jest zgoda jej przedstawiciela ustawowego. Dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo ustanawia się kuratelę.

Ubezwłasnowolnienie częściowe możliwe jest wtedy, gdy:

- osoba uzyskała pełnoletność oraz
- jeżeli z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw.

Chodzi zatem o te same choroby (niedorozwoje, zaburzenia) co w przypadku ubezwłasnowolnienia całkowitego, jednak które w danych okolicznościach nie wywierają aż tak negatywnego wpływu na chorego (czyli osoba chora nie radzi sobie do końca z czynnościami prawnymi życia codziennego i potrzebuje w tym zakresie pomocy).

Ubezwłasnowolnienie częściowe albo całkowite zawsze ma na względzie dobro osoby, która ma być ubezwłasnowolniona. Nie jest to instytucja prawna, którą stosuje się, aby "ułatwić" rodzinie osoby chorej np. wykonywanie nad nią faktycznej opieki. Powszechnie przyjmuje się, że nie może być jedynym czynnikiem przesądzającym

o celowości ubezwłasnowolnienia interes urzędów lub osób trzecich, zwłaszcza interes majątkowy tych osób.

W obu przypadkach, tj. przy ubezwłasnowolnieniu całkowitym, jak i ubezwłasnowolnieniu częściowym stan uzasadniający zastosowanie tych instytucji powinien istnieć w dniu wydawania orzeczenia przez sąd. Nie wyklucza to jednak orzeczenia ubezwłasnowolnienia w czasie krótkotrwałej poprawy zdrowia osoby chorej (z zaburzeniami), jeżeli poprawa ta ma charakter zdecydowanie przejściowy.

Koszty opieki w razie ubezwłasnowolnienia

Opiekun prawny osoby ubezwłasnowolnionej może żądać od tej osoby zwrotu nakładów i wydatków związanych ze sprawowaniem opieki. Wyjątkowo opiekun może otrzymać wynagrodzenie za sprawowanie swojej funkcji (wynagrodzenie okresowe albo jednorazowe na jego żądanie ustala się w dniu ustania opieki lub zwolnienia go od niej). Wynagrodzenia nie przyznaje się m.in., jeżeli nakład pracy opiekuna osoby ubezwłasnowolnionej jest nieznaczny albo czyni zadość zasadom współżycia społecznego.

Zwrot kosztów i zapłata wynagrodzenia następuje zasadniczo z dochodów lub z majątku ubezwłasnowolnionego. W drodze wyjątku, gdy ubezwłasnowolniony nie odpowiednich dochodów lub majątku, wynagrodzenie jest pokrywane ze środków publicznych na zasadach określonych w ustawie o pomocy społecznej.

Sprawa sądowa o ubezwłasnowolnienie

Tylko określone osoby mają prawo złożyć do sądu wniosek o ubezwłasnowolnienie. Mogą to zrobić:

- małżonek osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie,
- jej krewni w linii prostej oraz rodzeństwo, przy czym krewni nie mogą składać takiego wniosku, jeżeli osoba ta ma przedstawiciela ustawowego,
- jej przedstawiciel ustawowy,
- sama osoba chora, która ma zostać ubezwłasnowolniona - możliwość taką dopuścił Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 29 września 2016 r. sygn. akt III CZP 38/16.

W toku sprawy sądowej osobę, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, należy wysłuchać niezwłocznie po wszczęciu postępowania. Tego rodzaju wysłuchanie powinno odbyć się w obecności biegłego psychologa oraz - w zależności od stanu zdrowia osoby, która ma być wysłuchana - biegłego lekarza psychiatry lub neurologa.

Jeżeli wniosek o ubezwłasnowolnienie dotyczy osoby pełnoletniej, sąd może na wniosek uczestnika postępowania lub z urzędu, przy wszczęciu lub w toku postępowania, ustanowić dla niej doradcę tymczasowego, gdy uzna to za konieczne dla ochrony jej osoby lub mienia.

Uchylenie bądź zmiana ubezwłasnowolnienia

Sąd ma obowiązek uchylić ubezwłasnowolnienie, gdy ustaną przyczyny, dla których je orzeczono. Uchylenie to może nastąpić także z urzędu. Możliwe jest również dokonanie zmiany ubezwłasnowolnienia. W razie poprawy stanu psychicznego ubezwłasnowolnionego sąd może zmienić ubezwłasnowolnienie całkowite na częściowe, a w razie pogorszenia się tego stanu - zmienić ubezwłasnowolnienie częściowe na całkowite. Z wnioskiem o uchylenie albo zmianę ubezwłasnowolnienia może wystąpić także ubezwłasnowolniony.